

Ιστορία και Γλώσσα: Ουίλιαμ Σέξπιρ και Κάρολος Ντίκενς

Γραμμένου Άννα-Μαρία Ι2018062

Τμήμα Ιστορίας Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Πτυχιακή Εργασία

Επιβλέπων: Επίκουρος Καθηγητής Μπαρούτσος Φώτιος

Ιανουάριος 2023

Σημείωμα συγγραφέα

Η/Ο συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Περίληψη

Ο στόχος της πτυχιακής εργασίας είναι να εξεταστεί η σχέση ιστορίας και γλώσσας. Ο τρόπος που η εκάστοτε ιστορική περίοδος επηρεάζει τις γλωσσικές συνθήκες είναι διαφορετικός. Η γλώσσα αλλάζει και προσαρμόζεται ανάλογα με την πραγματικότητα της ανθρωπότητας. Οι καινοτομίες που προκύπτουν σε ξεχωριστούς τομείς δημιουργούν την ανάγκη για σαφέστερα νοήματα. Μέσω της γλώσσας μπορούμε να πληροφορηθούμε για τις πνευματικές τάσεις της εποχής. Ακόμη μπορούμε να πληροφορηθούμε για το σύνολο των αξιών και των ιδανικών ενός πολιτισμού. Η γλώσσα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του πολιτισμού μιας χώρας. Μέσω αυτής οι ομιλητές της έχουν την δυνατότητα να μοιραστούν την κουλτούρα τους. Όμως, καθώς η γλώσσα επηρεάζεται από τις κοινωνικές συνθήκες, η μελέτη της κοινωνικής ιστορίας είναι που δίνει απαντήσεις στα γλωσσικά ζητήματα.

Ένα μέσο που λειτουργεί επικουρικά είναι η λογοτεχνία. Η ποίηση, η πεζογραφία και τα κείμενα των θεατρικών παραστάσεων συνδυάζουν τα γλωσσικά χαρακτηριστικά με τις κοινωνικές-πολιτικές συνθήκες. Είναι δυνατόν να μελετηθεί η μορφή, το λεξιλόγιο και γραμματικά φαινόμενα. Ακόμη ο εκάστοτε συγγραφέας διαθέτει το προσωπικό του ύφος και το γλωσσικό του ιδίωμα. Παράλληλα, η γνώση των γεγονότων κάθε περιόδου είναι εκείνη που συμπληρώνει την έρευνα. Η λογοτεχνία μπορεί να μας δώσει τα στοιχεία που επαληθεύουν τα γνωστά γεγονότα και συμβάλλει στην κατανόηση του χαρακτήρα της γλώσσας. Τέλος ο κάθε συγγραφέας εκφράζει την πραγματικότητα με την δική του ματιά, πράγμα που κάνει κάθε έργο μοναδικό ως προς το περιεχόμενό του.

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Εισαγωγή.....	4
Κεφάλαιο 1 ^ο	5
Βιογραφικά στοιχεία.....	5
Ουίλιαμ Σέξπιρ: Η ζωή και το έργο του.....	5
Κάρολος Ντίκενς: οι εμπειρίες και το έργο του	13
Κεφάλαιο 2 ^ο	21
Ιστορία και λογοτεχνία	21
<i>Ερρίκος Δ΄</i> και <i>Ερρίκος Ε΄</i> : μια εποχή μέσα από τα μάτια του Σέξπιρ	21
Η Γαλλική Επανάσταση στην <i>Ιστορία δύο Πόλεων</i>	30
Σέξπιρ και Ντίκενς: Ομοιότητες και διαφορές	39
Κεφάλαιο 3 ^ο	42
Ιστορία και γλώσσα 16 ^ο -17 ^ο αι. και 19 ^ο ς αιώνας.....	42
Η «δημιουργία» της αγγλικής γλώσσας την περίοδο της Αναγέννησης	42
Η σύγχρονη αγγλική γλώσσα και οι νέες επιρροές.....	46
Βιβλιογραφία	50

Εισαγωγή

Για την καλύτερη κατανόηση της σχέσης ιστορίας και γλώσσας έχουν επιλεγεί δύο εποχές που αφορούν στην αγγλική ιστορία και γλώσσα. Ο λόγος αυτής της επιλογής βρίσκεται στο γεγονός πως η αγγλική γλώσσα εμφανίζει πολυπολιτισμικά στοιχεία και ιστορικά οι εξελίξεις επηρεάζονται από εκείνες που συντελούνται στην υπόλοιπη Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα εξετάζονται, η ελισαβετιανή εποχή (16ος-17ος αι.) και η βικτοριανή εποχή (19ος αι.). Ως ερέθισμα για την μελέτη των εποχών θα λειτουργήσουν δύο εκπρόσωποι της αγγλικής λογοτεχνίας, ο Ουίλιαμ Σέξπιρ και ο Κάρολος Ντίκενς αντίστοιχα. Πρακτικά στο πρώτο κεφάλαιο, είναι χρήσιμο να παρουσιαστούν τα βιογραφικά τους στοιχεία και όλες εκείνες οι εμπειρίες που τους ενεργοποίησαν ως καλλιτέχνες. Στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο οι λογοτεχνικές τους δημιουργίες λειτουργούν ως πηγές για την οπτική τους σε θέματα ιστορίας, πολιτικής και κοινωνίας. Ακόμη παρουσιάζονται οι ανησυχίες των ανθρώπων σε κάθε εποχή. Τα έργα του Σέξπιρ είναι το *Ερρίκος Δ΄* και το *Ερρίκος Ε΄*, ενώ για τον Ντίκενς *Η Ιστορία Δύο Πόλεων*. Εξετάζονται συγκριτικά τα στοιχεία του περιεχομένου και οι στόχοι του κάθε συγγραφέα ως συμπέρασμα. Τέλος γίνεται αναφορά και ανάλυση του γλωσσικού ζητήματος σε κάθε εποχή και πώς οι γλωσσικές συνθήκες χρησιμοποιήθηκαν από τον Σέξπιρ και τον Ντίκενς.

Κεφάλαιο 1^ο

Βιογραφικά στοιχεία

Ουίλιαμ Σέξπιρ: Η ζωή και το έργο του

Ο Ουίλιαμ Σέξπιρ (William Shakespeare) αποτελεί εκπρόσωπο του 16^{ου} αιώνα σε λογοτεχνικό, γλωσσικό και καλλιτεχνικό επίπεδο. Ακόμη αποτελεί πηγή τέρψης και χαράς για τους αναγνώστες του. Τα έργα του λειτουργούν ως ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εκπαιδευτικό εγχειρίδιο σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης, καθώς συνιστούν εξαιρετική βάση για εμβάθυνση στην αγγλική γλώσσα, αφού ο εν λόγω ποιητής συνέβαλε σημαντικά στην εξέλιξή της.

Οι πληροφορίες που λαμβάνουμε για την ζωή του προέρχονται κυρίως από κρατικά και εκκλησιαστικά έγγραφα και από επίσημες αναφορές όπως ήταν αναμενόμενο για έναν άνθρωπο της δικής του κοινωνικής τάξης. Ακόμη πληροφορίες μπορούμε να εξάγουμε από τα έργα του, κυρίως από τις σονέτες του. Γονείς του ήταν ο Τζον Σέξπιρ (John Shakespeare) και η Μάιρη Άρντεν (Mary Arden). Ο πατέρας του κατοικούσε και είχε λάβει το αξίωμα του δημάρχου στην πόλη του Στράτφορντ (Stratford) (Wells 1995, 1, 4-5). Δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για την ημερομηνία της γέννησής του, όμως από το πιστοποιητικό βαπτίσεώς του από την Εκκλησία της Αγίας Τριάδας στο Στράτφορντ, συμπεραίνουμε πώς βαπτίστηκε στις είκοσι έξι Απριλίου του έτους 1564. Το λογικό είναι να έχει γεννηθεί ανάμεσα στις ημερομηνίες είκοσι δύο έως είκοσι πέντε, με την πιο πιθανή να είναι η εικοστή τρίτη Απριλίου. Ο θάνατος του σημειώνεται στις είκοσι τρεις Απριλίου του 1616, δηλαδή την ίδια ημερομηνία με την γέννησή του (Potter 2012, 1-2).

Η γενέτειρά του ήταν μια ιδιαίτερα σημαντική πόλη στην περιοχή του ποταμού Έιβον. Η αγορά της πόλης ήταν μεγάλη, ώστε συνοδευόταν από μεγάλη εμπορική δραστηριότητα. Το κυβερνητικό σώμα, δηλαδή οι υπεύθυνοι για την σωστή λειτουργία της πόλης, προέρχονταν από το θρησκευτικό σωματείο του Αγίου Σταυρού. Λόγω της μεγάλης κληρονομιάς του, το σωματείο αποτελούσε το πιο εύπορο και σημαντικό πολιτικό ίδρυμα πριν την εποχή της Μεταρρύθμισης του Ερρίκου Η΄ (1532-1534). Η τοπική αρχή απαρτιζόταν από

τον δήμαρχο (=baillif), από δεκατέσσερεις αντιδήμαρχους (=aldermen) και από τους εξέχοντες δημότες (=capital burgesses). Μέχρι την γέννηση του Ουίλιαμ ο πατέρας του απολάμβανε την ευημερία που του χάριζε η καλή του σχέση με τους κύκλους των Καθολικών. Είχε αποκτήσει μια σεβαστή θέση ανάμεσα στα μέλη του κυβερνητικού σώματος της πόλης, ενώ από την περίοδο του 1564 έως και το 1569 είχε αρχικά διατελέσει αντιδήμαρχος και τελικά δήμαρχος. Εκείνη την περίοδο ο Σέξπιρ ήταν γνωστός ως «γιος του δημάρχου» (Potter 2012, 11-12). Ο πατέρας του Σέξπιρ λόγω της κοινωνικής του θέσης είχε προβλέψει για την φοίτησή του στο μοναδικό σχολείο του γραμματικού που βρίσκονταν στην περιοχή. Τα σχολεία του γραμματικού ήταν η πρώτη βαθμίδα εκπαίδευσης και οι μαθητές λάμβαναν την εκπαίδευση που θεωρούνταν απαραίτητη εκείνη την εποχή. Το σχολείο που αργότερα μετονομάστηκε σε «Νέο Σχολείο του Βασιλιά», βρισκόταν δίπλα από το κτήριο όπου συνεδρίαζε το σωματείο του Αγίου Σταυρού. Σύμφωνα με τον νόμο της εποχής, μόνο τα παιδιά των μελών του σωματείου επιτρέπονταν να εγγραφούν στο σχολείο. Έτσι ο Σέξπιρ είναι λογικό να ξεκίνησε την φοίτησή του το 1571 (επτά ετών), αφού ο πατέρας του ήταν ήδη αξιωματούχος. Φαίνεται πως η εκπαίδευση και το πρόγραμμα σπουδών ήταν προορισμένα για μια συγκεκριμένη μερίδα της κοινωνίας του Στράτφορντ και όλα τα παιδιά αναμένονταν να επιδεικνύουν άριστους και ευγενικούς τρόπους συμπεριφοράς. Σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διεξαγόταν στο σχολείο είναι δυνατόν να διακρίνουμε στοιχεία για την πνευματική και την πρώιμη συγγραφική ταυτότητα του Σέξπιρ. Όμως μπορούμε να λάβουμε πληροφορίες και για την γνωστική κατεύθυνση της εποχής (Park 1998, 43-44). Το ιδανικό σχετικά με την εκπαίδευση των νέων την ελισαβετιανή εποχή, ήταν οι νέοι άνδρες σύμφωνα με την διδασκαλία που λάμβαναν, να αποκτήσουν την ικανότητα να αναλύουν και να κατανοούν τα γραμματικά φαινόμενα σε προτάσεις στην λατινική γλώσσα. Ακόμη θα μπορούσαν να συγγράφουν μιμούμενοι γνωστούς λατίνους ποιητές και στοχαστές, όπως ο Πλαύτος, ο Κικέρων, ο Οβίδιος και ο Βιργίλιος. Το μεγαλύτερο μέρος της διδασκαλίας είχε τα λατινικά ως βασικό γνωστικό αντικείμενο. Η ικανότητα ανάγνωσης και γραφής στις κλασικές γλώσσες (λατινικά και ελληνικά) ήταν απαραίτητη. Τα λατινικά εκείνη την εποχή ήταν η δεύτερη φύση για τους λόγιους της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ, ωστόσο δεν ίσχυε το ίδιο για τους μαθητές των τυπικών σχολείων της πρώτης βαθμίδας. Η

σημασία των λατινικών φαίνεται μέσα από την συστηματική χρήση τους εντός της διδακτικής αίθουσας από τους μαθητές στην μεταξύ τους επικοινωνία. Ωστόσο τους επιτρέπονταν να συνομιλούν στα λατινικά μόνο εν τη παρουσία του δασκάλου. Αυτή η πρακτική ανήκε στο πρόγραμμα της «*Ludus Literatius*», που έδινε ακόμη έμφαση στη μετάφραση των κειμένων από τα λατινικά στα αγγλικά και αντιστρόφως. Η εκμάθηση των λατινικών ήταν το κλειδί για σχεδόν όλη την ανάπτυξη της πρώιμης λογοτεχνίας (Potter 2012, 23-26). Από το 1540 τα λατινικά ήταν η κυρίαρχη γλώσσα στα επίσημα κείμενα και είχε γίνει βασικό εργαλείο για τον σχολιασμό των κειμένων σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης. Μέχρι το 1570 είχαν αποκτήσει ξεχωριστή αίγλη στην λογοτεχνία και την ποίηση, καθώς το εύρος της γλώσσας σε νοήματα φαίνεται πως ενθουσίαζε τους μορφωμένους της ελισαβετιανής περιόδου. Η τριβή του Σέξπιρ με τα λατινικά και η διαδικασία παρατήρησης των χαρακτηριστικών της γλώσσας, δηλαδή η καθαρότητα και η αμεσότητά της, καθώς και η ακρίβεια, τον βοήθησαν να εκφράζεται με λογική και τα γραπτά του να διακρίνονται από ρευστή συνοχή και συνέχεια. Δυστυχώς, εκτός από την εντατική πρακτική των λατινικών και την ανάγνωσή των κλασικών κειμένων, όπως προβλεπόταν από τα διδακτικά πρότυπα της αναγεννησιακής περιόδου, οι γνώσεις των μαθητών περιορίζονταν εκεί. Πιο συγκεκριμένα δεν διδάσκονταν οτιδήποτε σχετικό με την σύγχρονη ιστορία, τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς και τον σκοπό τους, τόσο εκείνους της πόλης τους όσο και του έθνους συνολικά. Επιπροσθέτως, δεν εκπαιδεύονταν στην αγροτική καλλιέργεια, στο εμπόριο και δεν λάμβαναν γνώσεις για το ανθρώπινο σώμα. Φαίνεται πως αυτό το εκπαιδευτικό μοτίβο δεν στόχευε στην καλλιέργεια και τον εμπλουτισμό των γενικών γνώσεων, χρήσιμων για την καθημερινή ζωή. Αντιθέτως είχε σκοπό να δημιουργήσει πολίτες που θα μπορούσαν αποκλειστικά να ασχοληθούν με την εκπαίδευση και την αναπαραγωγή του υπάρχοντος συστήματος. Αυτή η πρακτική δείχνει πως η τάση της εποχής όπως και στην τέχνη οδηγούσε στην τήρηση ενός θρησκευτικού μοντέλου που βασίζονταν στην κλασική εποχή, με κύριους αποδέκτες του και ενεργούς φορείς του, τα μέλη της κοινωνίας στα οποία επιτρέπονταν να έχουν πρόσβαση στην παιδεία. Από την άλλη όμως, δεν αληθεύει πως οι καθηγητές στα σχολεία ενδιαφέρονταν μόνο για την σωστή χρήση των λατινικών. Σημαντική ήταν και η ορθογραφία και η σωστή προφορά των αγγλικών λέξεων, που εμφάνιζαν αρκετές ιδιομορφίες. Ωστόσο δεν υπήρχε

η ίδια συστηματοποιημένη εξάσκηση που υπήρχε στα λατινικά (Park 1998, 45-46). Οι αρχικές επιρροές του Σέξπιρ από την κλασική εποχή και τους λατίνους ποιητές ήταν ο Πλάυτος και οι κωμωδίες του. Ως διδακτικά εγχειρίδια χρησιμοποιούσαν και εκκλησιαστικά βιβλία τα οποία μετέφραζαν από τα αγγλικά στα λατινικά, όπως το *Εκκλησιαστικό*, το *Βιβλίο της Γέννησης* αλλά και ψαλμούς (Park 1998, 49). Τα κείμενα του Οβιδίου ήταν το αγαπημένο θέμα στις αίθουσες των σχολείων της ελισαβετιανής Αγγλίας. Ωστόσο δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα αν ο Σέξπιρ είχε αναπτύξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα κείμενα του Οβιδίου. Το σχολείο δεν αποσκοπούσε στο να δημιουργήσει ή να εξελίξει τα δημιουργικά χαρίσματα και τα κριτικά ένστικτα των μαθητών. Οι μαθητές γνώριζαν ελάχιστα για την περίπλοκη χρήση του γλωσσικού συστήματος αναφορικά με το συντακτικό και τις ιδιαιτερότητες της γραμματικής. Ήταν εκπαιδευμένοι να συνθέτουν αναπαραγωγικά και όχι κριτικά και αδυνατούσαν να χρησιμοποιήσουν πρακτικά τις γνώσεις τους ούτε να αποδώσουν τις προσωπικές τους ιδέες. Εν κατακλείδι η ζωή του σχολείου δεν ενθουσίαζε των πολυμήχανο Σέξπιρ, καθώς οι περιορισμοί αυτής της ζωής δεν του επέτρεπαν να αναπτύξει το ανήσυχο πνεύμα του. Ο Σέξπιρ, παράλληλα με τις πληροφορίες που δέχονταν από τις διδασκαλίες, ήταν εξαιρετικός παρατηρητής της καθημερινότητας της πόλης του. Μέσα από τα έργα του είναι ευδιάκριτο πως αυτή την συνήθεια, την αξιοποίησε ώστε να εμπλουτίζει με λεπτομέρειες τα έργα του (Park 1998, 53-54,57).

Στην συνέχεια θα γίνει αναφορά στην περίοδο που κατοικεί στο Λονδίνο. Αυτή είναι η περίοδος που έρχεται σε επαφή με ανθρώπους που επηρέασαν την συγγραφική και θεατρική του καριέρα. Ακόμη ο ίδιος ο χαρακτήρας του επέτρεψε να έρθει σε άμεση επαφή με την πολιτισμική κληρονομιά του έθνους του. Το ελισαβετιανό Λονδίνο εντυπωσίαζε τους επισκέπτες του, με τους γεμάτους δρόμους του, τα πολυάριθμα καταστήματα, με την αρχιτεκτονική των σπιτιών που έμοιαζε με τις σύγχρονες πολυκατοικίες, την εντυπωσιακή Γέφυρα του Λονδίνου, το παλάτι μπροστά στον Τάμεση καθώς και με τα καλλιτεχνημένα θέατρά του. Στο Γουέστμινστερ (Westminster) βρισκόταν η μεγαλύτερη αγορά της χώρας και το πιο σημαντικό λιμάνι. Ακόμη εκεί είχαν την έδρα τους τα κοινοβούλια του έθνους και ήταν το κέντρο της διακυβέρνησης. Επίσης η βασιλική αυλή αποτελούσε εκπαιδευτικό και πολιτισμικό κέντρο. Η

πολυλειτουργικότητα της πρωτεύουσας, αναπτυσσόταν συνεχώς σε κάθε τομέα: οικονομικό, εκπαιδευτικό, πολιτικό, εμπορικό και πολιτισμικό. Με την ανάπτυξη αυτή εναρμονιζόταν και το επίπεδο του εγγράμματος κοινού, δηλαδή εκείνων των πολιτών που είχαν λάβει την προβλεπόμενη παιδεία της εποχής. Ωστόσο η σύγκριση της πρωτεύουσας με το υπόλοιπο μέρος της χώρας έμοιαζε κενό, έδινε την εντύπωση πως μόνο εκεί παραγόταν η πολιτιστική ιστορία της Αγγλίας. Σε πολιτικό και θρησκευτικό επίπεδο αυτή η εποχή αποτελεί κομβικό σημείο για την ιστορία της Αγγλίας. Είχε αναπτυχθεί ο προτεσταντισμός με την άνοδο της Βασίλισσας Ελισάβετ Α΄, τελευταίας βασίλισσας της δυναστείας των Τυδώρ. Με εκείνη εδραιώθηκε επίσημα αυτό το πολιτικό-θρησκευτικό κίνημα (1558-1603) (Brandes 1899, 16).

Το 1580 είναι η χρονιά που φτάνει ο Σέξπιρ στο Λονδίνο ξεκινάει να συνδέεται με τους θεατρικούς κύκλους. Είναι χρήσιμο να παρουσιαστεί το γενικότερο κλίμα που επικρατούσε στην καλλιτεχνική σκηνή και κάτω από ποιες συνθήκες δρούσαν οι καλλιτέχνες. Για πάνω από εκατό χρόνια πριν το πρώτο επίσημο θέατρο στην Αγγλία, υπήρχαν ηθοποιοί με την ιδιότητα των πλανόδιων χωρίς επαγγελματική ταυτότητα. Από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα, το Κοινοβούλιο ξεκίνησε να παρακολουθεί πιο στενά τα θεατρικά δρώμενα και είναι βέβαιο πως δεν επέτρεπε παραστάσεις που δεν συμφωνούσαν με τα δόγματα και τα διδάγματα της Εκκλησίας. Δέχονταν όμως οτιδήποτε μπορούσε να προάγει τις αρχές και τις ηθικές αξίες της εποχής. Επί βασίλισσας Μαίρη, τα θρησκευτικά δράματα είχαν ιδιαίτερη δημοφιλία, ενώ στο διάστημα 1558-1560 απαγορεύτηκαν. Μετά το 1560 ήταν απαραίτητο να πάρουν πρώτα την έγκριση από τις αρμόδιες αρχές. Το μέτρο ήταν διττής σημασίας, θρησκευτικής και πολιτικής. Το 1572 ένα σχετικό μέτρο προέβλεπε πως όλοι οι ηθοποιοί που δεν ανήκαν στην υπηρεσία κάποιου ευγενή θα θεωρούνταν από το κράτος «απείθαρχοι χωρίς τάξη» και θα εκδιώκονταν από την πόλη. Οι καλλιτέχνες για να προστατεύσουν τον εαυτό τους αλλά και την τέχνη τους, έσπευσαν να ενταχθούν στην υπηρεσία ενός ευγενή. Έτσι φαίνεται να δημιουργούνται οι πρώτες θεατρικές «εταιρείες». Στην ίδια κατηγορία ανήκε και ο Σέξπιρ που έφερε τον μανδύα και το οικόσημο του Λέιστερ (Leicester), ενώ αργότερα του Λόρδου Σάμπερλεϊν (Chamberlain) έως την ηλικία των σαράντα ετών. Από το 1604 με την άνοδο του Ιακώβου του Ι στον αγγλικό θρόνο, η εποπτεία των

θεατρικών εταιρειών πέρασε στην δικαιοδοσία του βασιλιά. Πλέον όλοι οι ηθοποιοί ήταν στην υπηρεσία του βασιλιά και έφεραν το βασιλικό οικόσημο (Brandes 1899, 98-99). Για το διάστημα 1586-1592 τα βιογραφικά στοιχεία για τον Σέξπιρ, είναι ανεπαρκή εκτός από το γεγονός πως σίγουρα αποτελούσε μέλος θεατρικών ομάδων του Λονδίνου, όπως το Globe Theatre. Μέσα από το συγγραφικό του έργο μαθαίνουμε για την ιδιότητά του ως ηθοποιός και σεναριογράφος νέων εκδοχών σε παλιά έργα (Brandes 1899, 18). Επίσης λόγω της εμπλοκής του με την ομάδα του Σάμπερλεϊν βρισκόταν πολύ συχνά στην βασιλική αυλή για την τέλεση μιας παράστασης. Ήταν πολύ συνηθισμένο η Βασίλισσα να προσκαλεί θιάσους στην αυλή της, αφού δεν υπήρχε υποδομή στα δημόσια θέατρα όπου να στεγάζει ειδικό βασιλικό εξώστη. Οι ομάδες αυτές απαρτιζόνταν κυρίως από οκτώ με δέκα μέλη. Όλοι λάμβαναν μισθό, ο οποίος διαβαθμιζόταν ανάλογα με το στάτους του κάθε μέλους. Σημαντική για την ανάπτυξη των θεάτρων γενικά και του ίδιου του Σέξπιρ ήταν η πατρωνία. Η κοινωνική συναναστροφή του Ουίλιαμ με την αριστοκρατία πιθανώς τον ώθησε να καλλιεργήσει μια οπτική για την ιστορία με γνώμονα τις πτυχές της ζωής της ανώτερης κοινωνικής τάξης. Οι ήρωές του ήταν πρίγκιπες, βασιλιάδες, ευγενείς και βαρόνοι, ειδικά στα ιστορικά έργα του. Τα έργα του επηρεάζονταν από τις κοινωνικές συνθήκες και ο Σέξπιρ ανταποκρίνονταν στις ανάγκες του κοινού του.

Συνεχίζοντας, κατά την παραμονή του στο Λονδίνο μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες που επηρέασαν το συγγραφικό έργο του Σέξπιρ, ήταν ο Κρίστοφερ Μάρλοου (Christopher Marlowe). Ο τελευταίος ήταν δάσκαλος και μέντορας του Ουίλιαμ για την πορεία του στο κόσμο του δράματος. Ήταν καθηγητής στο «Σχολείο του Βασιλιά» στην γενέτειρά του, το Κάντερμπρι (Canterbury). Σπούδασε αποκτώντας πτυχίο από το Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ (Cambridge) το (1580-1583), ενώ έκανε και διδακτορικό στα είκοσι τρία έτη του. Από την αποφοίτησή του μετακινήθηκε στο Λονδίνο και εργάστηκε ως ηθοποιός στο Curtain Theatre. Ο Μάρλοου είναι θεμελιωτής της αγγλικής τραγωδίας, καθώς εκείνος ήταν που καθιέρωσε τον ιαμβικό πεντάμετρο ως εργαλείο για την παρουσίαση επί σκηνής του αγγλικού δράματος. Η επιρροή του στον Σέξπιρ φαίνεται στο έργο *Love's Labour's Lost*. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως η ζωή του Μάρλοου ήταν ιδιαίτερη και

ποικιλόμορφη. Η διαφορετικότητα του Μάρλοου φαίνεται πώς είχε επηρεάσει τον νεαρό Σέξπιρ, ενώ και ο θάνατός του είχε την ίδια σημαντική επιρροή. Ο Σέξπιρ στο έργο του, *As you like it* αφιερώνει αρκετούς στίχους στον αγαπημένο του δάσκαλο, ενώ σχετικά με την εξέλιξη της ποιητικής ταυτότητας, το *Titus Andronicus* έχει στοιχεία από την διδασκαλία του Μάρλοου (Brandes 1899, 27-29). Εκτός όμως από τον Μάρλοου και η ίδια η πόλη είχε να προσφέρει στο συγγραφικό του έργο. Όπως προαναφέρθηκε, η πρωτεύουσα ήταν το κέντρο του πολιτισμού και διέθετε τις υποδομές ώστε ο Σέξπιρ να μελετήσει την εθνική ιστορία. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της πόλης που φαίνεται να κερδίζει το ενδιαφέρον του Σέξπιρ, όπως γίνεται αντιληπτό από τα ιστορικά έργα του, είναι ο περίφημος Πύργος του Λονδίνου. Ο Σέξπιρ είχε διαβάσει τα έργα του Τζον Στόου (John Stow), ιστοριογράφου της εποχής των Τυδώρ, κατάφερε να ανακαλύψει τις ποικίλες λειτουργίες του Πύργου. Ήταν αμυντική ακρόπολη, χώρος για τις εκδηλώσεις του στέμματος, φυλακή για τους πιο επικίνδυνους εγκληματίες της πόλης, οπλοστάσιο, θησαυροφυλάκιο και τέλος κρατικό αρχείο. Ο Σέξπιρ δεν αναζητούσε την γνώση στους μύθους. Ερευνούσε την λογική των πραγμάτων και το έκανε με κριτική και αναλυτική ικανότητα και ευφυΐα. Απόδειξη αποτελούν τα πρώιμα ιστορικά έργα με βάση την πολιτική και βασιλική σκηνή του Λονδίνου. Ο Σέξπιρ ως καλλιτέχνης που είχε σκοπό την τέρψη του κοινού του, προσάρμοσε τα έργα του στις ανάγκες της εποχής. Σε ηλικία τριάντα ετών ξεκίνησε να καταπιάνεται με την πιο πρόσφατη ιστορία της εποχής του και μελετά χρονικά και έπη, ώστε να δημιουργήσει μια σειρά από ιστορικά έργα. Ανέλυσε τους ιστορικούς χαρακτήρες, δίνοντας λυρισμό και δράμα με ποικίλους τρόπους. Ήθελε να δημιουργήσει μια ποιητική συλλογή και παράλληλα να τιμήσει το έθνος του. Τα ιστορικά του έργα φτάνουν τα δέκα σε αριθμό. Τα τέσσερα από αυτά επικεντρώνονται στον οίκο των Λάνκαστερ (Lancaster), τα άλλα τέσσερα στον οίκο των Γιόρκ (York) και συνολικά στις διαμάχες τους, ενώ διηγούνται και σκηνές από τον Πόλεμο των Ρόδων. Τα υπόλοιπα δύο, *Βασιλιάς Ιωάννης* και *Ερρίκος Η΄* αναφέρονται στην εποχή πριν από και μετά τα γεγονότα της οκταλογίας του. Ωστόσο η χρονική σειρά συγγραφής και δημοσίευσης δεν συνδέεται με την ιστορική χρονογραμμή των γεγονότων. Ο Σέξπιρ δεν σκόπευε να γράψει ιστορικά έπη που απλώς θα αναφέρονται σε γεγονότα. Στόχος του ήταν να συστήσει τους κύριους χαρακτήρες στο αγγλικό κοινό, να μοιραστεί

τους θεσμούς της εποχής και μέσα στο αναγεννησιακό κλίμα να μιλήσει για τον άνθρωπο ως σύνολο συναισθημάτων και αναγκών. Η άφιξή του στην πόλη (1580) τον οδήγησε να παρατηρήσει την πραγματική ιστορία του έθνους του (Park 1998, 95-96,98). Ωστόσο τα έργα διαφοροποιούνται την δεκαετία του 1590 λόγω νέων εμπειριών και αυξάνεται η συλλογή του.

Από το φθινόπωρο του 1592 έως το καλοκαίρι του 1593 όλα τα θέατρα του Λονδίνου είχαν παραμείνει κλειστά. Η πανώλη έπληττε την πρωτεύουσα. Τα Χριστούγεννα του 1592 η βασίλισσα δεν επέτρεπε την παρουσίαση καμίας παράστασης στην αυλή της, ενώ το Συμβούλιό της είχε ήδη απαγορεύσει κάθε παράσταση σε δημόσια θέατρα ως μέτρο κατά της εξάπλωσης της επιδημίας. Η κατάσταση οδηγεί τον Σέξπιρ να ταξιδέψει στην Ευρώπη, κυρίως στην Ιταλία. Η συγκεκριμένη ευρωπαϊκή χώρα φαίνεται πως τον οδήγησε να εμπνευστεί το πρώιμο έργο του *Ρωμαίος και Ιουλιέτα* αλλά και αργότερα το *Ο έμπορος της Βενετίας*. Για κάθε Άγγλο πολίτη εκείνης της εποχής η Ιταλία φάνταζε με απόλυτη κοιτίδα πολιτισμού, λογοτεχνίας και ποίησης και κυρίως ένας τόπος όπου η ποιότητα της ζωής βρίσκονταν στο απόγειό της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούσε η υπεροχή της Βενετίας έναντι της γαλλικής πρωτεύουσας (Brandes 1899, 106,109,110,113). Σε ηλικία τριάντα ετών ο Σέξπιρ ξεκίνησε να καταπιάνεται με την πιο πρόσφατη ιστορία της εποχής του και μελετά χρονικά και έπη, ώστε να δημιουργήσει

Οδεύοντας προς τα τελευταία χρόνια της ζωής του με την καλλιτεχνική σκηνή του Λονδίνου ξεκίνησε να μειώνετε. Το 1611 επιστρέφει στο Στράτφορντ είναι το 1611, και η τελευταία φορά που επισκέφθηκε το Λονδίνο είναι πιθανώς το 1613 (Park 1998, 378,398). Το 1613 ήταν μια αρκετά έντονη περίοδος για το θέατρο ειδικότερα μετά την καταστροφή του Globe Theatre λόγω πυρκαγιάς. Ο Σέξπιρ επέστρεψε για άλλη μια φορά στην πόλη του ώστε να αντιμετωπίσει μια οικογενειακή κρίση με επίκεντρο τις κατηγορίες που είχε δεχτεί η κόρη του Σουζάνα. Τότε ξεκίνησε να εργάζεται στο τελευταίο του έργο *The two noble kinsmen*. Το έτος του θανάτου του, το 1616 η πόλη του είχε σημειώσει περισσότερους θανάτους παρά βαπτίσεις σύμφωνα με τα εκκλησιαστικά αρχεία. Είναι πολύ πιθανό να είχε ξεσπάσει κάποια τυφοειδής λοίμωξη εξαιρετικά μεταδοτική, κυρίως τους χειμερινούς μήνες. Η εξάπλωσή της θα οφειλόταν στην μη τήρηση των αποστάσεων σε συνδυασμό με την ελλιπή

υγειονομική κάλυψη εντός του νοικοκυριού. Ο Σέξπιρ είναι πιθανό να ταλαιπωρούνταν από κάποια ασθένεια ήδη από το 1614. Τότε συνέγραψε και την διαθήκη του άλλωστε. Ο ποιητής άφησε την τελευταία του πνοή στα πενήντα δύο του χρόνια, στις είκοσι τρεις Απριλίου 1616 (Park 1998, 401,407).

Κάρολος Ντίκενς: οι εμπειρίες και το έργο του

Ο Κάρολος Ντίκενς (Charles Dickens) γεννημένος στις επτά Φλεβάρη του 1812 στο Λάνμπορτ (Landport) του Κεντ της Αγγλίας, αποτελεί έναν από τους πιο εμβληματικούς συγγραφείς της Αγγλίας του 19^{ου} αιώνα. Εδώ παρουσιάζονται βιογραφικά στοιχεία για την παιδική του ηλικία και τα ερεθίσματα που επηρέασαν το συγγραφικό του έργο. Ακόμη θα αποδοθεί το κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής μέσα από την κοινωνική δραστηριότητα και την προσωπική ματιά του Ντίκενς. Τέλος θα παρουσιαστεί πώς όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στην δημιουργία των έργων της συγγραφικής του ωριμότητας.

Ο Κάρολος ήταν γιος του Τζον Ντίκενς (John Dickens) και της Ελίζαμπεθ Μπούουλ (Elizabeth Bowl). Η οικογένειά του αντιμετώπισε πολλές οικονομικές δυσκολίες, όταν ο Κάρολος ήταν ακόμη στην τρυφερή παιδική ηλικία. Η ανάγκη του Τζον και της Ελίζαμπεθ για υλικές απολαύσεις, για έναν δημιουργικό και πολυτελή τρόπο ζωής, ήταν εκείνη που οδήγησαν την οικογένεια να αντιληφθεί το κόστος αυτής της ζωής με ένα όχι τόσο ευχάριστο τρόπο. Οι Ντίκενς δεν διέθεταν την ικανότητα να προσαρμόζοντο το εισόδημά τους στις ανάγκες που δημιουργούσαν, με αποτέλεσμα οι επιλογές τους να γίνουν πηγή περίπου όλων των δυσχερειών που θα αντιμετώπιζαν στο μέλλον.

Ο Κάρολος πέρασε τα πρώτα παιδικά του χρόνια στην αγγλική εξοχή της επικράτειας του Κεντ (Kent). Οι μνήμες του λαμπερού και ηλιόλουστου Κεντ επανέρχονται στην μνήμη του ως ενήλικας και τις χρησιμοποιεί σαν στοιχεία έμπνευσης για τα έργα του. Ο τόπος που μεγάλωσε ήταν γεμάτος πληροφορίες και ερεθίσματα που ένας άνθρωπος όπως ο Ντίκενς είναι βέβαιο ότι θα αξιοποιούσε με κάθε τρόπο. Το Κεντ αποτελούνταν από χωριά και δύο από

αυτά αποτελούν πηγές ερεθισμάτων για τον Ντίκενς. Στο Τσάταμ (Chatham) κυριαρχούσε η δράση, το δράμα της θορυβώδους σύγχρονης ζωής με τους στρατιώτες, τους εμπόρους, τους εύπορους και τους άπορους που έπαιρναν μέρος στην κοινωνική και οικονομική ζωή του 19^{ου} αιώνα. Από την άλλη το Ρότσεστερ (Rochester) ήταν ο τόπος που συγκέντρωνε την αίγλη της παλιάς πόλης και της ιστορικής της σημασίας, στοιχείο που τροφοδοτούσε την ιστορική συνείδηση του Ντίκενς (Kaplan 1988, 20-23). Συνεχίζοντας, ο Κάρολος, όταν η οικογένειά του κατοικούσε στο Κεντ, παρακολουθούσε μαθήματα στην Σχολή Σεντ Τζάιλς (Saint Giles). Καθ' όλη την εκπαίδευσή του καλλιεργήθηκε μια τάση προς τον «ευγενικό» τρόπο ζωής. Το περιεχόμενο της εκπαίδευσής του, επικεντρωνόταν στην εκμάθηση λεξιλογίου, αριθμητικής, ιστορίας, γεωγραφίας, και λατινικών. Ακόμη σημαντική θεωρούνταν η πρακτική της καλλιγραφίας και της ρητορικής. Ωστόσο το 1822, όταν ο Κάρολος ήταν στο δέκατο έτος της ηλικίας του, ο πατέρας του μετατέθηκε στο Λονδίνο. Αυτή η αλλαγή δεν επηρέασε άμεσα τον νεαρό Κάρολο, καθώς ήταν ο μόνος που δεν ακολούθησε την οικογένειά του στην πρωτεύουσα. Ο λόγος που παρέμεινε στο Κεντ ήταν μια συμφωνία μεταξύ των γονιών του Ντίκενς και του διευθυντή του σχολείου, να συνεχίσει τις σπουδές του για ακόμη ένα καλοκαίρι.

Με το πέρας αυτής της συμφωνίας βρέθηκε στο πυκνοκατοικημένο Κάμντιν Τάουν (Camden Town), μια συνοικία κοντά στο βόρειο τμήμα του Λονδίνου. Αυτή είναι η περίοδος που ξεκινάει η πολύχρονη παραμονή του στην πρωτεύουσα. Το Λονδίνο αποτέλεσε σταθμό στην ζωή του σε κάθε τομέα. Σε αντίθεση με τα ξένοιαστα χρόνια στην αγγλική εξοχή που χαρακτηριζόταν από ηρεμία, το Λονδίνο εκπροσωπούσε την αταξία, την χαοτική σχέση μεταξύ των οικιακών και των οικονομικών υποθέσεων. Οι συνέπειες των οικονομικών δυσχερειών της οικογένειας Ντίκενς στιγματίζουν το λογοτεχνικό του έργο. Βασικό ζήτημα της οικογενείας ήταν πως το εισόδημα, που προέκυπτε στην οικογένεια από την επαγγελματική δραστηριότητα του Τζον Ντίκενς, ήταν ανεπαρκές. Ο λόγος ήταν η αδυναμία του να πληρώσει και να ξεχρεώσει τις προηγούμενες οφειλές του. Κατά την διαμονή του Λονδίνου ο Τζον προσπάθησε να επιδιώξει την χορηγία κάποιου δανείου για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειάς του. Ο νεαρός Κάρολος ήλπιζε πως θα εγγραφόταν εκ νέου σε κάποιο σχολείο, καθώς οι προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί γύρω από το

μέλλον του, τόσο από τον ίδιο όσο και από την οικογένειά του, ήταν λαμπερές και φιλόδοξες. Παρά τα εμφανή ταλέντα του, λόγω των οικονομικών συνθηκών της οικογένειάς του η εκ νέου εγγραφή του σε σχολείο του Λονδίνου καθυστέρουσε. Έχοντας αποκτήσει μια φυσική έλξη προς την λογοτεχνία, την ποίηση, το θέατρο και γενικότερα τον γραπτό λόγο και την ευαισθησία που τον χαρακτηρίζει, θεωρούνταν οικονομικό βάρος προς την οικογένειά του (Karlan 1988, 31,34,36). Ο Κάρολος ήταν περίπου δώδεκα ετών όταν οι γονείς του αποφάσισαν πως ήταν χρήσιμο ένα παραπάνω εισόδημα. Σε αυτή την ηλικία είχε την δυνατότητα να βρει εργασία σε οποιονδήποτε εργοδότη ήθελε να προσλάβει ένα παιδί. Ήταν ιδιαίτερα εύκολο να βρει ένα παιδί μια θέση εργασίας, καθώς τα κοινωνικά πρότυπα, που είχαν διαμορφωθεί από την εμπορευματοποιημένη οικονομία που αναπτύχθηκε λόγω της βιομηχανίας που άνθιζε, καθιστούσαν ηθική και χρήσιμη την παιδική εργασία. Μέχρι το 1833 ο ισχύον νόμος σχετικά με την παιδική εργασία επέτρεπε σε παιδιά των δεκατριών ετών και άνω να απασχολούνται ως εργάτες για παραπάνω από δεκατρείς ώρες την μέρα. Ακόμη τα παιδιά κόστιζαν λιγότερο από τις νέες μηχανές που ήταν διαθέσιμες για τα εργοστάσια και εξυπηρετούσαν εργασίες επαναληπτικών ενεργειών. Ένα από τα θεμέλια της χρυσής εποχής της βιομηχανικής ιστορίας της Αγγλίας ήταν η παιδική εργασία. Η παιδική εκμετάλλευση ήταν εκείνη στη οποία οφειλόταν η οικονομική ευημερία της Αγγλίας του 19^{ου} αιώνα. Οι περιγραφές για παιδιά βουτηγμένα στην στάχτη έδωσαν σε πολλούς ποιητές και λογοτέχνες της εποχής το κίνητρο να συνθέσουν έργα που αντηχούσαν στις καρδιές και την συνείδηση των αναγνωστών (Gissing 1898, 6-7). Εκείνος που πρόσφερε στον νέο Κάρολο την πρώτη του εργασία ήταν ο Τζέιμς Λάμερ (James Lamert) σε ένα εργοστάσιο γυαλίσματος υποδημάτων, για έξι σελίνια την εβδομάδα. Για εκείνον εγγυήθηκαν με την σύμφωνη γνώμη τους, ο Τζον και η Ελίζαμπεθ, οι γονείς και κηδεμόνες του. Οι συνάδελφοί του ήταν αδαείς, χωρίς να έχουν λάβει εκπαίδευση και προέρχονταν από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Η είσοδος του Καρόλου στον κόσμο της εργασίας, συνοδεύτηκε από την σύλληψη και φυλάκιση του πατέρα του στις είκοσι Φεβρουαρίου του 1824 (Karlan 1988, 38,39). Ο Ντίκενς είχε συσχετίσει τον εαυτό του με μια ταραχώδη και δύσκολη παιδική ηλικία και αυτή αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για εκείνον. Είχε βιώσει την εκμετάλλευση στα εργοστάσια και από εκεί αντλεί τις φιγούρες για τα έργα του.

Τα δύο χρόνια (1822-24) που εργάστηκε τον σημάδεψαν τόσο ώστε να τον αναδείξουν στον συγγραφέα που έμελλε να γίνει. (Gissing 1898, 8,18-20). Χρησιμοποιούσε την πένα του ως μέσο έκφρασης των εμπειριών του. Ένα σημαντικό γεγονός για την διαμόρφωση του συνόλου αξιών του και του τρόπου όπου αντιλαμβανόταν τον κόσμο του ήταν η φυλάκιση του πατέρα του. Κατά την διάρκεια της φυλάκισής του, ο Κάρολος ήταν που συνέβαλε σημαντικά στο εισόδημα της οικογένειας, παρά την νεαρή του ηλικία. Όπως αναφέρει και ένας από τους βιογράφους του «Δεν ήταν έτοιμος να γίνει ενήλικας, αλλά ήταν αναγκασμένος να σκέφτεται και να πράττει ως ένας» (Karlan 1988, 41). Παρά την δύσκολη και όχι τόσο θαυμαστή θέση στην οποία είχε βρεθεί ο πατέρας του, κατά τις επισκέψεις του στην φυλακή του Μάρσαλσι (Marshalsea), ο Κάρολος καλλιεργούσε όλο και περισσότερο την ακόρεστη περιέργειά του. Τον ενδιέφερε ιδιαίτερα η ζωή των κρατουμένων, ενώ παρατηρούσε λεπτομερώς την κοινωνική δομή της φυλακής. Οι ιστορίες που του διηγούνταν ο πατέρας του εξυπηρετούσαν στην απάντηση όλων των αποριών του (Karlan 1988, 41). Είναι ενδιαφέρον πώς αυτή η έντονη εμπειρία συμβάλλει στην καλλιέργεια της φαντασίας του. Συμπερασματικά η παιδική του ηλικία αποτελεί περίοδο γεμάτη με ποικίλα ερεθίσματα που επηρεάζουν το περιεχόμενο των έργων του.

Το 1825 η οικογένεια Ντίκενς ξεπέρασε μερικώς την κρίση που είχε προκληθεί με την φυλάκιση του Τζον. Κάνοντας χρήση της νομοθεσίας της εποχής για τους κρατούμενους λόγω χρεών, ο Τζον αποφυλακίστηκε και ξεκίνησε να εργάζεται. Τον Φλεβάρη του 1825, έφτασε η στιγμή όπου συνέχισε τις σπουδές του. Με απόφαση του πατέρα του ξεκίνησε να φοιτά στην Ακαδημία Γουέλινγκτον (Wellington Academy). Για ακόμη μια φορά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλάμβανε λατινικά, αριθμητική και αγγλικά. Η εγγραφή του σήμανε και την επιστροφή του σε δραστηριότητες που άρμοζαν στην ηλικία του. Για παράδειγμα είχε σχεδόν πάντα πρωταγωνιστικό ρόλο στις σχολικές θεατρικές παραστάσεις και μοιραζόταν την δημιουργικότητά του με τους συνομήλικούς του. Στην ηλικία των δεκαπέντε, όντας πλέον απόφοιτος της ακαδημίας, μπορούσε να ενταχθεί δυναμικά στο επαγγελματικό περιβάλλον. Ξεκίνησε να εργάζεται στην δικηγορική εταιρία Έλλις και Μπλάκμορ (Ellis and Blackmore) στην θέση του υπαλλήλου γραφείου (Tomalin 2012, 46-47,51). Ωστόσο η ενασχόλησή του με τον νόμο δεν τον ενθουσίαζε, όμως

αντιλαμβανόταν πως ήταν ένας σεβαστός τρόπος να αποκτήσει κάποιος εισόδημά. Το 1828 αποχώρησε από το δικηγορικό γραφείο και ξεκίνησε να εργάζεται για λογαριασμό του Κάρολος Μαλλόι (Charles Malloy). Τότε ήταν που του γεννήθηκε η σκέψη να αποκτήσει και ο ίδιος ένα πιστοποιητικό εξάσκησης της νομικής. Δεν το έκανε ποτέ όμως. Αντίθετα άρχισε να ασχολείται εντατικά με την λογοτεχνία. Στο πρώιμο έργο του *Pirwick Papers* εμφανίζει δικηγόρους ως μέρος των χαρακτήρων του γραπτού του. Τους παρουσιάζει άλλοτε ως σατανικούς και ανήθικους φιγούρες και άλλες φορές να προσπαθούν να δείχνουν έντιμοι παραμένοντας όμως, κακόβουλοι. Αυτό που πάντα τον παρακινούσε ήταν να ακούει, να παρατηρεί και να είναι ενεργό μέρος της λονδρέζικης κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Η γνώση για την καθημερινότητα είναι εμφανής και στα γραπτά του, στα οποία περιγράφει γλαφυρά την καθημερινή ζωή για παράδειγμα ανδρών του βόρειου Λονδίνου. Ωστόσο η επιλογή της περιοχής δεν είναι τυχαία, καθώς εκεί βρισκόταν ο τόπος κατοικίας του (Tomalin 2012, 54-55,57). Φαίνεται πως ο Κάρολος ακολούθησε τις κύριες τάσεις της αγγλικής λογοτεχνίας της εποχής. Μια από αυτές ήταν η περιγραφή της ζωής των πλούσιων και των φτωχών. (Gissing 1898, 11-12). Την ίδια χρονιά (1828) ξεκίνησε να δουλεύει στην εφημερίδα «Καθρέφτης της Βουλής» με εκδότη τον Τζον Μπάροου (John Barrow) και αναλαμβάνει το κομμάτι του ρεπορτάζ. Στο έργο του *David Copperfield* αυτό το σημείο της ζωής τού εμφανίζεται ως αυτοβιογραφικό (Tomalin 2012, 63). Η δημοσιογραφία του παρείχε την ευελιξία και την άνεση να αποδείξει την σκληρή δουλειά του και να ανταμειφθεί για εκείνη. Η θέση του πολιτικού δημοσιογράφου του παρείχε την δυνατότητα να επηρεάζει πολιτικά, λογοτεχνικά και γλωσσικά την αγγλική κοινωνία (Karlan 1988, 50). Στις αρχές της δεκαετίας του 1830, επικρατεί ένα άστατο κλίμα στην πολιτική σκηνή της Αγγλίας. Αυτό το κλίμα είχε προκύψει από τον μεταρρυθμιστικό νόμο σχετικά με τους εργάτες των εργοστασίων (Tomalin 2012, 68). Όταν το 1832 η βασίλισσα Βικτόρια ανέλαβε στην βασιλική εξουσία, ο Κάρολος είχε φτάσει τα είκοσι πέντε του χρόνια, πράγμα που σημαίνει πως είχε αποκτήσει αρκετά ερεθίσματα και είχε διαμορφώσει ένα χαρακτήρα που του έδιναν την δυνατότητα να υιοθετεί ή να απορρίπτει τις εκάστοτε πολιτικές ιδέες της εποχής. Περίπου ένα χρόνο πριν να περάσει το «Μεταρρυθμιστικό Νομοσχέδιο» το οποίο θα έδινε πολιτική εξουσία στους εκπροσώπους του βρετανικού καπιταλισμού, ο Κάρολος είχε την δύναμη να

μπορεί να επηρεάζει τις εξελίξεις με τον λόγο του. Πριν το 1837 έγραψε τα *Sketches*, τα οποία δημοσίευε ανά κεφάλαιο και φυσικά είχε ήδη ξεκινήσει να εργάζεται με την συγγραφή των *Pirwick Papers*. Την περίοδο που ο Κάρολος δεχόταν μαθήματα τόσο κοινωνικής όσο και λογοτεχνικής φύσεως, η αγγλική μεσαία τάξη είχε ξεκινήσει να καθιερώνεται. Ήταν η τάξη που συγκέντρωνε την νέα πολιτική δύναμη και τα νέα χαρακτηριστικά της βικτοριανής αγγλικής κοινωνικής ζωής. Η οικονομική ανάπτυξη οφειλόταν στην ολοένα αναπτυσσόμενη χρήση του άνθρακα και του ατμού στα εργοστάσια καθώς και η χρήση μηχανών. Ο Κάρολος σκόπευε και επιθυμούσε να γίνει κοινωνός αυτής της κοινωνίας και του προνομιούχου τρόπου ζωής, οι χαμηλές απολαβές του όμως δεν του επέτρεπαν να πραγματοποιήσει την επιθυμία του (Gissing 1898, 1,2). Όλα τα γραπτά του είχαν ως βάση τους την κοινωνική ματιά του για την πρώιμη βικτοριανή Αγγλία, για την κοινωνική συνείδηση σχετικά με τους απόρους στους δρόμους του Λονδίνου, την μόλυνση του περιβάλλοντος από την συνεχώς αναπτυσσόμενη βιομηχανία και τα εγκλήματα κατά του κοινωνικού συνόλου που διατάρασσαν την τάξη. Ακόμη φαίνεται να δίνει χώρο για να προβληθούν θέματα ψυχολογίας μέσα από τις φιγούρες του. Αυτό το καταφέρνει μέσα από τις συχνές επισκέψεις του στα κοινωνικά και σωφρονιστικά ιδρύματα, ακόμη από την εποχή που ο πατέρας του ήταν μέρος τους. Η ανάγκη ίσως για την προβολή των συναισθημάτων να είναι απόρροια αυτής της σκοτεινής περιόδου για την οικογένειά του. Η δημοφιλία και η επαγγελματική του αναγνώριση ως συγγραφέας που προέκυψε μετά την δημοσιότητα των *Pirwick Papers*, πού αποτελούν και κομβικό σημείο για το ξεκίνημα της επαγγελματικής του συγγραφικής πορείας και του απέδωσαν σημαντικά κέρδη (Kaplan 1988, 64-65,81).

Την συγγραφική του πορεία, δεν επηρεάζει μόνο η Αγγλία και οι συνθήκες της χώρας. Ο Κάρολος λάμβανε ερεθίσματα όπου και αν βρισκόταν. Στις αρχές Ιανουαρίου του 1842 ο Κάρολος επιβιβάστηκε στο ατμόπλοιο *Britannia* από το Λίβερπουλ (Liverpool) με προορισμό την Βοστώνη, μία από τις πιο αναπτυσσόμενες πόλεις στην βόρεια Αμερική πριν από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας του 1774. Ο γνωστός συγγραφέας βρισκόταν στην τρίτη δεκαετία της ζωής του με μία ήδη γνωστή επαγγελματική πορεία. Συχνά περιγραφόταν ως «μικρός, φτωχινός και ευφυής νέος με αστραφτερά μαύρα μάτια και

ιδιαίτερους τρόπους» (Rupert 1936,25). Ο ίδιος έτρεφε ένα αίσθημα ανυπομονησίας να γνωρίσει νέα τοπία, νέους ανθρώπους και τον αμερικανικό τρόπο ζωής. Στις είκοσι οκτώ του ίδιου μήνα έφτασε στην Βοστώνη, όπου τον περίμενε μια ιδιαίτερα θερμή υποδοχή, ενώ και οι υπόλοιποι πέντε μήνες της παραμονής τους ήταν γεμάτοι από λαμπερές κοινωνικές εκδηλώσεις (Rupert 1936, 25-27). Δυστυχώς όμως για τις προσδοκίες του, εκτός από την λάμψη υπήρχε ένα στοιχείο που τον απογοήτευε, ιδίως λόγω των δικών του εμπειριών. Εκείνο το στοιχείο ήταν η ανοχή της δουλείας σε εθνικό επίπεδο. Η πρώτη του επαφή με ένα τέτοιο περιστατικό ήταν όταν στην Ουάσιγκτον εξυπηρετήθηκε σε κάποιο δείπνο από ένα αφροαμερικανό σκλάβο. Τότε του δημιουργήθηκαν αισθήματα θυμού προς την συγκεκριμένη νοοτροπία των Αμερικανών. Ακόμη ο Κάρολος συσχέτιζε τους αμερικανούς με ανθρώπους που είχαν κακούς τρόπους, ήταν απαίδευτοι και δεν διέθεταν ενδιαφέρον για την λογοτεχνία. Με την επιστροφή του στην Αγγλία ξεκίνησε να επεξεργάζεται τις σημειώσεις που κρατούσε για οτιδήποτε διαφορετικό εντόπισε στην νέα ήπειρο και έτσι γράφει το *American Notes*. Από την αρχή γνώριζε πως αυτό το βιβλίο θα προκαλούσε την δυσαρέσκεια πολλών, καθώς εξέφρασε με τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο τόσο εκείνα που βρήκε ως καλά χαρακτηριστικά της αμερικανικής κοινωνίας, όσο και εκείνα που τον δυσαρέστησαν (Rupert 1936, 31-32-33). Εκτός από την Αμερική η γαλλική πρωτεύουσα αποτέλεσε μια ακόμη πηγή έμπνευσης για τον συγγραφέα. Στο Παρίσι, βρήκε την ελευθερία που χρειαζόταν για να δουλέψει το *Little Dorrit*. Εκεί είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με μια πιο φιλελεύθερη νοοτροπία. Σε πολλά γράμματά του προς την οικογένειά του αναφέρει πως περνούσε τον ελεύθερο χρόνο του στο θέατρο ή με άλλους συναδέλφους του, ηθοποιούς και μουσικούς που δραστηριοποιούνταν στο Παρίσι. Ακόμη η Γαλλία και η πρόσφατη ιστορία της γίνεται το θέμα του έργου που θα εξεταστεί παρακάτω (Rupert 1936, 55).

Τα έργα της ενήλικης οπτικής του, συνδυάζουν την φαντασία και την αυτοβιογραφία σε μια προσπάθεια να εκφράσει και να παρουσιάσει την αλήθεια για τον συναισθηματικό του κόσμο στο τέλος της δεκαετίας του 1840. Το έργο που αντιπροσωπεύει καλύτερα αυτή την προσπάθεια είναι ο αυτοβιογραφικός *David Copperfield* (1850), όπου για παράδειγμα όπως και ίδιος ο Ντίκενς καταγράφεται η απογοήτευση που είχε νιώσει για τον πατέρα του. Φαίνεται πως

σε αυτό το έργο ενσωματώνει όλα τα βιώματα της ζωή του. Περίπου είκοσι χρόνια μετά, το 1859 ξεκινάει την συγγραφή του έργου το οποίο θα αποτελέσει βασικό έργο για την απόδοση αυτής της περιόδου, την *Ιστορία δύο πόλεων*. Για το συγκεκριμένο έργο έτρεφε υψηλές προσδοκίες, καθώς για την διαδικασία της συγγραφής του συμβουλευτήκε, εκτός από τα βιβλία που δανείζονταν από την Βιβλιοθήκη του Λονδίνου, τις φιλοσοφικές ιδέες του σύγχρονου Τόμας Κάρλαϊλ (Thomas Carlyle). Στην *Ιστορία δύο πόλεων* ο Ντίκενς εργάζεται με φόντο τις αξίες και την έννοια της Γαλλικής Επανάστασης, σε μία απόπειρα να προσθέσει την δική του πινελιά στην αντίληψη που υπήρχε για αυτό το κίνημα. Ακόμη συνδυάζει τα φαινόμενα του θρησκευτικού φανατισμού και της κοινωνικής τυραννίας και προσπαθεί να τα παρουσιάσει περισσότερο ως ιστορικά δρόμενα παρά ως ένα λογοτεχνικό κείμενο. Η απήχηση που είχε στο αναγνωστικό κοινό ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Η Γαλλική Επανάσταση ήταν ένα θέμα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τους Άγγλους πολίτες. Η Γαλλία του προηγούμενου αιώνα θύμιζε την βικτοριανή κοινωνία και τις παθογένειές της. Ο Ντίκενς παρουσιάζοντας συνδυαστικά τα ιστορικά γεγονότα δραματοποιημένα με στοιχεία κοινωνικής ευαισθητοποίησης, στόχευε στο να δημοσιεύει το έργο του με εβδομαδιαία κεφάλαια και να εγείρει την πολιτική σκέψη της άρχουσας τάξης (Kaplan 1988, 251,414-415).

Το 1867 ταξιδεύει για δεύτερη φορά στην Αμερική όμως το ταξίδι αυτό θα ήταν ολέθριο για την υγεία του. Την επόμενη χρονιά ξεκίνησε να εργάζεται για το τελευταίο έργο του *Το μυστήριο του Edwin Drood* (Gissing 1898, 74,75). Οι τελευταίες μέρες του χαρακτηρίζονταν από γαλήνη και ηρεμία στο σπίτι του στο Λόφο Γκάντ (Gad's Hill) με την συντροφιά της Τζιορτζιάννα Χόγκαρθ (Georgiana Hogarth) στην οποία είχε αφιερώσει ήδη από το 1846 ένα δοκίμιο εξήντα σελίδων για να εκφράσει την ευγνωμοσύνη, του όταν εκείνη είχε αναλάβει την φροντίδα των παιδιών του, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Αμερική.

Ο λογοτέχνης που σημάδεψε την σύγχρονη κοινωνία του 19^{ου} αιώνα, αλλά και μέχρι σήμερα τα έργα του είναι θαυμαστά και αποτελούν πηγή μελέτης για τα πολιτικά και πολιτιστικά στοιχεία της εποχής, απεβίωσε τις εννιά Ιουνίου του 1870 από φυσικά αίτια (Rupert 1936, 76, 80).

Ερρίκος Δ΄ και Ερρίκος Ε΄: μια εποχή μέσα από τα μάτια του Σέξπιρ

Σε αυτό το μέρος θα παρουσιαστούν δύο από τα εμβληματικά ιστορικά έργα του αναγεννησιακού ποιητή-συγγραφέα. Το *βασιλιάς Ερρίκος Δ΄* και το *Ερρίκος Ε΄*. Μέσα από αυτά τα έργα ο Σέξπιρ επιχειρεί να αναδείξει τα χαρακτηριστικά και τα ιδανικά της εποχής του με την βασίλισσα Ελισάβετ Α΄ στον αγγλικό θρόνο. Επιπροσθέτως με την ιστορική αναφορά στα βασιλικά πρόσωπα του οίκου Λάνκαστερ (Lancaster) εγείρει την ιστορική και ανθρωπιστική συνείδηση του κοινού του για τον χαρακτήρα των προκατόχων του αγγλικού θρόνου και πώς οι αποφάσεις του παρελθόντος επηρεάζουν την ιστορική συνέχεια. Τέλος, διερευνήθει η επιλογή του να ασχοληθεί με την συγγραφή ιστορικών έργων και ποια ήταν η οπτική του απέναντι στα ιστορικά ζητήματα.

Και τα δύο έργα διαδραματίζονται σε μια φεουδαρχική εποχή που η θέση της Καθολικής Εκκλησίας ήταν κυρίαρχη. Είναι σημαντικό να δοθούν τα στοιχεία της εποχής του Σέξπιρ σε ότι αφορά την κοινωνική ιεραρχία και τις πεποιθήσεις. Αρχικά ο Σέξπιρ γράφει σε μια εποχή όπου είχαν προκύψει αρκετές μεταβολές σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο, καθώς τον 16^ο αιώνα το φεουδαρχικό σύστημα του μεσαίωνα, είχε αρχίσει να σβήνει σε πολλές αγγλικές πόλεις, ιδίως στα νοτιοανατολικά της χώρας. Σχετικά με τις κοινωνικές τάξεις, αυτές ήταν τέσσερεις και την μεγαλύτερη δύναμη την είχαν οι ευγενείς. Η τάξη τους περιλάμβανε όλους τους βαθμούς εξουσίας. Εκεί άνηκε ο/η μονάρχης και ακολουθούσαν οι δούκες, οι βαρόνοι, οι κόμητες, οι ιππότες κ.α. Για τον Σέξπιρ η τάξη των ευγενών συγγραφικά είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ο ρόλος τους ήταν σημαντικός. Όταν χρησιμοποιεί την λέξη «ευγενείς» μπορεί να αναφέρεται σε όλους όσους έφεραν τίτλο ευγενείας. Ακόμη και για την περιγραφή του βασιλιά μπορούσε να κάνει χρήση αυτού του όρου. Η τάξη τους δεν αποτελούσε την πλειοψηφία, αλλά ασκούσε μεγάλη επιρροή στην κοινωνική,

πολιτιστική και πολιτική ζωή. Στην συνέχεια έχει ενδιαφέρον για την κατανόηση των έργων του να παρουσιαστεί η ιδεολογία της ιεραρχίας που είχαν υιοθετήσει οι ελισαβετιανοί. Κυρίαρχη ιδέα ήταν η διατήρηση των ιεραρχικών δομών και η εξαιρετική σημασία της ευταξίας. Για έναν ελισαβετιανό υπήρχε η γνώση, πως σε όλο τον κόσμο και σε κάθε βασίλειο υπήρχε ένα ιεραρχικό σύστημα. Ακόμη και το βασίλειο του Θεού ήταν διαμορφωμένο με αυτό τον τρόπο. Ως αποτέλεσμα ο κόσμος των ανθρώπων δεν θα μπορούσε να παρεκκλίνει. Ακολουθώντας το πρότυπο με ανώτερο τον Θεό και βασιλιά όλων, υπήρχε η εξής αντιστοιχία. Ο βασιλιάς ως εκλεκτός Του, είναι ο κυρίαρχος του έθνους. Για το ζωικό βασίλειο στην πρώτη θέση είναι το λιοντάρι, ο ήλιος κυριαρχούσε στο ηλιακό σύστημα και ο εγκέφαλος ήταν το πιο ισχυρό όργανο του ανθρώπινου σώματος. Σύμφωνα με αυτή την θεώρηση, για την σωστή οργάνωση είναι φυσικό οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από την εκπαίδευση που είχαν λάβει, να αποδέχονται την εκάστοτε θέση τους. Είναι λογικό σε μια θρησκευόμενη κοινωνία οι πιστοί να δέχονταν και να υιοθετούσαν αυτές τις πεποιθήσεις χωρίς να επιστρατεύσουν την κριτική τους σκέψη. Στην περίπτωση που εκδηλώνονταν οποιαδήποτε αντίρρηση ενάντια στην θρησκευτική διδασκαλία, αυτή μεταφραζόταν ως ανυπακοή απέναντι στην θεία βούληση. Ο Σέξπιρ στο *Ερρίκος Δ΄* τοποθετεί τον αρχιεπίσκοπο του Κάντερμπρι (Canterbury) να μιλά για την υπακοή του ανθρώπου στο ιεραρχικό σύστημα. Ο αρχιεπίσκοπος μιλάει για τις «τάξεις» στο βασίλειο των μελισσών και τις αρμοδιότητές τους ώστε να παραχθεί το απόλυτο αγαθό, το μέλι. Η χρήση αυτού του προσώπου για την παρουσίαση μιας τέτοιας παρομοίωσης γίνεται σκόπιμα από τον Σέξπιρ. Ένας αρχιεπίσκοπος διέθετε γνώση για τον κόσμο του Θεού και την βούλησή Του, καθώς λειτουργούσε ως εκπρόσωπός Του στην γη. Είχε καθοδηγητικό ρόλο για τον βασιλιά αλλά και για τους υπόλοιπους πιστούς (Barber 1980, 7).

Βασικά στοιχεία του έργου *Ερρίκος Δ΄* είναι οι οικογενειακές σχέσεις, κυρίως εκείνη πατέρα-γιου και βασιλιά-διαδόχου. Στην συνέχεια του έργου εμφανίζονται και άλλοι χαρακτήρες που συμβάλλουν στην αποτύπωση των ενδοοικογενειακών σχέσεων. Πρέπει να σημειωθεί πως πολλοί από τους συμπληρωματικούς χαρακτήρες ενώ ήταν πραγματικά πρόσωπα στα έργα παρουσιάζονται με άλλο όνομα. Για παράδειγμα ένας από αυτούς είναι ο

Φόλσταφ (Falstaff). Ο συγκεκριμένος ήταν υπαρκτό πρόσωπο και βρισκόταν στην ζωή του Πρίγκιπα Χαλ, όμως με διαφορετικό όνομα. Ο Σέξπιρ άλλαξε το όνομα της οικογένειας Νιουκάσλ (Newcastle), καθώς πίστευε πως μια οικογένεια με ευγενική καταγωγή δεν θα ήταν ευχαριστημένη βλέποντας το όνομά της συσχετισμένο με ένα χαρακτήρα όπως αυτόν του Φόλσταφ. Επίσης υπήρχε ήδη από το 1559 η βασιλική απαγόρευση για οποιαδήποτε χρήση πολιτικών χαρακτήρων της εποχής στη λογοτεχνία και το θέατρο. Μια τέτοια πράξη ήταν ποινικά κολάσιμη με φυλάκιση (Barber 1980, 11). Σκοπός του Σέξπιρ, πού γνωρίζει τις ανάγκες του κοινού του ήταν να προβάλλει τα λάθη του παρελθόντος και να δώσει μια πιθανή εξήγηση. Για παράδειγμα το γεγονός ότι οι διαμάχες μεταξύ Αγγλίας, Σκωτίας και Ουαλίας τον 14^ο-15^ο αι. είχαν προκύψει από οικογενειακές διαμάχες.

Από το ίδιο τον βασιλιά Ερρίκο φανερώνονται οι ανησυχίες για έναν πιθανό εμφύλιο πόλεμο που θα δίχαζε το αγγλικό έθνος. Ο Σέξπιρ για να ενισχύσει αλληγορικά αυτή την ανησυχία την συνδέει με την ελισαβετιανή πεπτοίθηση για τους οιωνούς που προκύπτουν από φυσικά φαινόμενα. Έτσι παρομοιάζει με τους μετεωρίτες με τον εμφύλιο πόλεμο για να τονίσει την έννοια της φυσικής καταστροφής. Από την αρχή του έργου το κοινό μαθαίνει για την επιθυμία του Ερρίκου Δ΄ να οργανώσει μια ιερή εκστρατεία, μια σταυροφορία με στόχο να ενώσει τον αγγλικό λαό δίνοντάς του έναν ιερό σκοπό. Χρησιμοποιεί την θρησκεία προς όφελός του. Οδηγώντας το έθνος ενωμένο υπό την ομπρέλα της θρησκείας, θα κατάφερνε να τους κάνει να ξεχάσουν το ένοχο παρελθόν του. Έτσι θα τον δέχονταν για νόμιμο βασιλιά τους που είχε εξιλεωθεί απέναντι στη θεία βούληση (Pinnington 1999, 19-21). Πιο συγκεκριμένα ο Σέξπιρ αναφέρει συχνά τον βασιλιά με το όνομα Μπόλινγκμπροκ (Bolingbroke). Αυτό ήταν το όνομά του πριν διεκδικήσει τον θρόνο από τον Ριχάρδο Β΄. Ο Ερρίκος είχε υποπέσει στο αμάρτημα του σφετερισμού. Για να προβεί κάποιος σε αυτό συχνά το έκανε με την δικαιολογία, πώς ο υπάρχων βασιλιάς δεν καθοδηγούνταν σωστά από τους συμβούλους του και επηρεαζόταν αρνητικά από τον κοντινό του κύκλο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παίρνει λάθος αποφάσεις σχετικά με την διακυβέρνηση, άρα δεν ήταν άξιος να είναι βασιλιάς. Οι σφετεριστές τα κατάφερναν είτε λόγω της κληρονομιάς τους, όπως ο Ερρίκος Δ΄, είτε μέσω εκλογής από το Κοινοβούλιο, είτε με ένοπλη σύγκρουση αλλά και

με πειθώ κυρίως σε θρησκευτικό επίπεδο (Dunham και Wood 1976, 738,739). Η ιστορία για τον σφετερισμό του θρόνου μπορεί να συνδεθεί και να εξηγηθεί μέσα από το κλίμα αστάθειας που επικρατούσε στην ελισαβετιανή εποχή. Οι περισσότερες κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες είχαν άμεση σχέση με θρησκευτικά ζητήματα. Η σύνδεση προκύπτει από την αντίφαση που υπάρχει στον ίδιο τον βασιλιά Ερρίκο. Η παρελθοντική του αντίσταση στην θέληση του Θεού και η παροντική του προσπάθεια να ενώσει το αγγλικό έθνος, και το όνομά του να συνδεθεί με την εθνική αρμονία, μπορεί να συνδεθεί με την συνεχή προσπάθεια της Ελισάβετ για ενότητα. Πιο αναλυτικά, κατά την διάρκεια της βασιλείας της οι Πουριτανοί επιθυμούσαν να απομακρύνουν καθετί σχετίζονταν με τον παγανισμό. Από την άλλη οι Καθολικοί επιθυμούσαν να επαναφέρουν την παλιά οργάνωση και την παλιά λατρεία, όπου αναγνωριζόταν ως κεφαλή της Εκκλησίας ο Πάπας και όχι ο μονάρχης. Ο καθολικισμός στην Αγγλία ήταν παράνομος, εφόσον οι ακόλουθοι του δόγματος δεν αναγνώριζαν την Ελισάβετ ως νόμιμη διάδοχο. Ο λόγος ήταν η προηγούμενη εναντίωση του πατέρα της, Ερρίκου Η΄(1491-1547) απέναντι στην κυριαρχία του Πάπα. Ουσιαστικά η χώρα ήταν διασπασμένη σε δύο θρησκευτικές ομάδες. Στο βόρειο μέρος της Αγγλίας, όπου το φεουδαρχικό σύστημα ήταν σε ισχύ, η επιρροή των καθολικών ήταν μεγάλη. Αντίθετα ο πουριτανισμός ήταν ισχυρότερος στα νοτιοανατολικά της χώρας, κυρίως στην πρωτεύουσα και στα μεγάλα λιμάνια (Barber 1980, 9 Pinnington 1999, 21). Και στις δύο εποχές η προσπάθεια για ενότητα σχετίζεται με την θρησκεία και ήταν δυνατόν να ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος με το ίδιο υπόβαθρο.

Με την αναφορά στον σφετερισμό ο Σέξπιρ επιδιώκει να αναδείξει τον θεσμό της βασιλείας και την σημασία του, ενώ την συνδέει άμεσα με την θρησκευτική επιρροή. Στην δική του εποχή κυριαρχούσε η άποψη πως ο βασιλιάς ήταν ο εκλεκτός του Θεού. Ο Ερρίκος ως σφετεριστής έπρεπε να δεχτεί την θεία τιμωρία για την αμαρτία του, που πιθανότατα να είχε διχάσει τον λαό. Οι τρόποι που μπορούσε να εξιλεωθεί ήταν δύο. Πρώτον, η αρχική του επιθυμία για την διεξαγωγή της σταυροφορίας. Ο δεύτερος τρόπος ήταν μέσω του γιου του, πρίγκιπα Χαλ (Ερρίκου) και μελλοντικού βασιλιά Ερρίκου Ε΄. Στο πρόσωπό του θα αποτυπωθεί η σταθερότητα της βασιλικής γενιάς του. Ακόμη όντας νόμιμος διάδοχος του θρόνου, η ηγεσία του και το αξίωμά του θα ήταν ακλόνητα και θα

είναι δύσκολο για τους αντιπάλους του να τον αμφισβητήσουν και να διεκδικήσουν τον θρόνο. Όλα αυτά βέβαια θα γίνουν εφικτά με την μεταμόρφωση του Χαλ. Ο Ερρίκος Δ΄ φαίνεται πώς διέθετε το αίσθημα της ηθικής και της συνέπειας, καθώς είχε κατανοήσει το λάθος του και προσπαθούσε να μετανοήσει. Ακόμη, μπορούσε να διακρίνει την φαινομενική αδυναμία του γιου του να αναλάβει τα καθήκοντά του. Αναγνώριζε πώς ο Χότσπουρ (Hotspur) ή αλλιώς Χάρι Πέρσι (Harry Percy) διακρινόταν για την πολεμική του δεινότητα και με τις πράξεις του έδειχνε πραγματικό ενδιαφέρον για τα κρατικά ζητήματα, οπότε ήταν άξιος να διεκδικήσει τον θρόνο του (Pinnington 1999, 40). Από την άλλη πλευρά ο Χαλ εμφανίζεται στο έργο ως ένας ανεύθυνος διάδοχος που ξοδεύει πολύ χρόνο με τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και με ανθρώπους χωρίς ηθικούς φραγμούς. Αντίθετα θα έπρεπε να περιτριγυρίζεται από ανθρώπους που μπορούν να συμβάλουν στην μελλοντική βασιλεία του. Μέσω του Χαλ, ο Σέξπιρ απέδωσε την έννοια της τιμής και των βασιλικών καθηκόντων (Pinnington 1999, 22). Μέσα από την εξέλιξη του χαρακτήρα του Χαλ δίνεται η σημασία ενός αξιότιμου ηγέτη σε περιόδους κρίσης και αστάθειας. Σκοπός αυτής της εξέλιξης ήταν και ο συσχετισμός με την ικανότητα της Ελισάβετ να διατηρήσει την ενότητα τόσο στην αυλή της όσο και στο έθνος συνολικά, παρά τις υποομάδες που δημιουργούσαν συνομωσίες εναντίον της. Ακόμη το ζήτημα της τιμής διαγράφεται και μέσα από τον Χότσπουρ, δίνοντας μια άλλη οπτική για το θέμα. Για τον Πέρσι η τιμή κερδίζεται και φαίνεται στο πεδίο της μάχης. Χαρακτηριστικά σύμφωνα με τους κανόνες της ιπποσύνης, όταν κάποιος λαβωθεί στο πεδίο όλοι οι τίτλοι του περνούν στον νικητή της αναμέτρησης. Αυτός ήταν ο φόβος του Χότσπουρ. Όταν τον σκότωσε ο Χαλ, απέκτησε την τιμή του, την ανδρεία του και τις πολεμικές του ικανότητες (Pinnington 1999, 59,60).

Ένα ακόμη σημαντικό θέμα στο *Ερρίκος Δ΄* ήταν το ζήτημα της δύναμης. Για τον συγγραφέα η δύναμη και η εθνική κυριαρχία είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Τον συνάρπαζε ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αποκτούσαν δύναμη αλλά και τα μέσα που χρησιμοποιούσαν για να την διατηρήσουν. Ακόμη μέσω της αναφοράς στον σφετερισμό του θρόνου, φαίνεται πως τον ενδιέφερε ο τρόπος με τον οποίο ένας βασιλιάς υιοθετούσε τον ρόλο του Θεού και κυβερνούσε τον λαό. Ο βασιλιάς Ερρίκος πριν αποκτήσει το αξίωμά του είχε αμφισβητήσει την

πεποίθηση πως ο βασιλιάς είναι ο εκλεκτός του Θεού στην γη. Στα μάτια του ο προκάτοχος του θρόνου, ο Ριχάρδος Β΄, ήταν αδύναμος και ανίκανος ηγέτης. Επομένως πως θα μπορούσε να είναι η σωστή επιλογή για να κυβερνήσει ένα κράτος πιστών. Αντίθετα, ο Ερρίκος διέθετε την πολιτική δεινότητα και ένα ισχυρό σύνολο ηθικών αξιών, όπως η τιμή, που τον ανέδειξαν σε εθνικό ηγέτη, ενώ του έδωσαν τα εφόδια για να διατηρήσει την θέση του (Pinnington 1999, 60-61). Ο Σέξπιρ χρησιμοποιεί τον Χαλ, που αποτελεί το αδύναμο σημείο του Ερρίκου σε ό,τι αφορά την διακυβέρνησή του και την προσπάθειά του να θεωρείται σωστός βασιλιάς. Ο αμφίβολος τρόπος ζωής του Χαλ δίνει το δικαίωμα στους αντιπάλους του βασιλείου να του εναντιωθούν, κυρίως για το ζήτημα της νόμιμης διαδοχής. Ο Ερρίκος ως κάτοχος του αγγλικού θρόνου, χωρίς την σύμφωνη γνώμη του Θεού, είναι ευάλωτος. Για τον λόγο αυτό πασχίζει για την μεταμόρφωση του γιου του, ώστε να εδραιωθεί νόμιμα η βασιλική γενιά του αλλά και το δικό του όνομα (Pinnington 1999, 60,61,62). Ο Σέξπιρ εμφανίζει τον βασιλιά Ερρίκο Δ΄ ως έναν άνθρωπο που υπολογίζει τις κινήσεις του και έχει τον έλεγχο των πράξεων του, ενώ διαθέτει το αίσθημα της αυτογνωσίας και της αυτοπραγμάτωσης. Στοχεύει στην εθνική ενότητα και συνειδητοποιεί την δύναμη της θρησκείας (Pinnington 1999, 66).

Σχετικά με τον βασιλιά Ερρίκο Ε΄ στο έργο που είναι αφιερωμένο στον πατέρα του, Ερρίκο Δ΄, ο Σέξπιρ δίνει δύο διαστάσεις στον χαρακτήρα του. Αρχικά φαίνεται αδύναμος, χωρίς ηθική και κανένα αίσθημα καθήκοντος και συνέπειας. Αυτά τα στοιχεία του χαρακτήρα του μεταβάλλονται κατά την διάρκεια του έργου. Ήδη από την αρχή ο Χαλ στον μονόλογό του ενημερώνει τους θεατές για τις μελλοντικές του κινήσεις και για την επιθυμία του να αλλάξει τρόπο ζωής, καθώς εκείνος που ακολουθούσε έως τότε δεν ήταν ο ενδεδειγμένος για έναν βασιλικό διάδοχο. Ομολογεί πως όταν φτάσει το πλήρωμα του χρόνου θα αναλάβει τις ευθύνες που του έχουν ορισθεί (Pinnington 1999, 22). Μέσα από την ομολογία του το κοινό αντιλαμβάνεται πως ο Χαλ είναι διπλωμάτης και έχει αυτογνωσία. Στοιχεία που διαθέτει και ο πατέρας του. Ακόμη χαρακτηρίζεται από τιμή και κουράγιο, όπως φαίνεται στην αναμέτρηση του με τον Χότσπουρ. Το γεγονός ότι περνά αρκετό χρόνο με ανθρώπους των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων συμβάλει στην εύκολη αποδοχή του από τον αγγλικό λαό. Μπορεί να συνδεθεί με ένα αίσθημα

ανθρωπιάς από την οπτική πως ο βασιλιάς βρίσκεται πιο κοντά στους ανθρώπους που αποτελούν τον λαό του, παρά στην ιδιότητά του ως εκλεκτός του Θεού (Pinnington 1999, 66). Στο έργο που είναι αφιερωμένο στον βασιλιά Ερρίκο Ε΄, ο χαρακτήρας του έχει πρωταρχικό ρόλο και μέσω αυτού ο Σέξπιρ επιχειρεί να παρουσιάσει τον ιδανικό ηγέτη. Ο Ερρίκος Ε΄ είναι ένας ευσεβής άνθρωπος που διατηρεί την πίστη του. Ακόμη επιδιώκει την στήριξη και την έγκριση της Εκκλησίας πριν κηρύξει πόλεμο στην Γαλλία. Έχει πίστη στην βούληση του Θεού. Είναι ταπεινός και αρνείται να λάβει προσωπικά τα εύσημα για την νίκη στην Αζενκούρ (Azincourt). Μετά την μάχη διατάζει να ξεκινήσουν ευχαριστήριοι ψαλμοί και προσευχές στον Θεό. Η φυσική του δύναμη και το κουράγιο του δεν είναι άξια αμφιβολίας. Είναι ένας ηγέτης με εξαιρετική διαίσθηση. Ενισχύει την αφοσίωση των υπηκόων του με ομιλίες υπέρ της αδελφότητας και της φιλίας δίνοντας ο ίδιος το καλό παράδειγμα. Είναι ικανός πολεμικός ηγέτης και προσπαθεί να αποφεύγει τις απώλειες σε ανθρώπινο επίπεδο. Σχετικά με τα κρατικά ζητήματα είναι σταθερός και αποφασιστικός. Αποδίδει δικαιοσύνη με δίκαιο και αντικειμενικό τρόπο. Για παράδειγμα, όταν πρόκειται να καταδικάσει τους τρεις προδότες, το κάνει επειδή απειλούν την ασφάλεια του βασιλείου. Ο Ερρίκος Ε΄ έχει τα χαρίσματα να κάνει τον λαό να πιστέψει σε αυτόν. Αντίστοιχο γεγονός μπορεί να θεωρηθεί η απόφαση της Ελισάβετ για περιορισμό των καθολικών τον 16^ο αιώνα.

Βασικά θέματα που εξετάζει ο Σέξπιρ στο *Ερρίκος Ε΄* είναι τα ακόλουθα. Αρχικά, το αίσθημα του πατριωτισμού. Για να γίνει κατανοητό αυτό το στοιχείο πρέπει να δοθεί το ιστορικό πλαίσιο της εποχής του Σέξπιρ. Κατά το 1580 έπειτα από μερικά χρόνια σταθερότητας στην Αγγλία είχε αρχίσει να δημιουργείται εθνικό αίσθημα και εθνική περηφάνια. Αυτά τα αισθήματα ενισχύθηκαν από τα γεγονότα του 1588, όταν η Ισπανία μια από τις πιο ισχυρές καθολικές χώρες επιχείρησε να εισβάλλει στην Αγγλία, με την περίφημη Μεγάλη Αρμάδα. Η προσπάθεια απέτυχε, καθώς το αγγλικό ναυτικό κατατρόπωσε τους εισβολείς (Barber 1980, 9). Αυτό συνδέεται με το γεγονός πως η Αγγλία στο έργο εμφανίζεται ως ενωμένο και ακέραιο έθνος συγκριτικά με την Γαλλία που είναι ο αντίπαλος του βασιλείου την περίοδο του Ερρίκου Ε΄. Είναι ενδιαφέρον είναι σημειωθεί πως ο Σέξπιρ, ως ο μόνος δραματοποιός της εποχής του που γνώριζε ξένες γλώσσες, παραθέτει σκηνές γραμμένες στα

γαλλικά. Η χρήση τους γίνεται από τον ίδιο τον βασιλιά για να καταδείξει τις κοινωνικές και πολιτικές διαφορές μεταξύ των δύο λαών. Υπάρχει ανταγωνιστικό κλίμα και σε γλωσσικό επίπεδο (Steinsaltz 2002, 317-318). Ο Σέξπιρ παρουσιάζει τους πατριώτες του ως πολιτισμένους αφού δείχνουν έλεος την μάχη του Χάρφλερ (Harfleur), ενώ στην πραγματικότητα η πόλη καταστράφηκε. Στο έργο δίνεται η εντύπωση πως ο Θεός έχει επιλέξει στρατόπεδο και αυτό είναι εκείνο της Αγγλίας. Ακόμη ένα σημαντικό ζήτημα είναι εκείνο της βασιλείας. Η βασιλεία αποτυπώνεται στο πρόσωπο του Ερρίκου ως η ιδανική μορφή της. Η συμπόνια, η ταπεινότητα, το κουράγιο, η ηγεσία, η εγκράτεια και η ελεημοσύνη αποτυπώνονται στο πρόσωπο των χριστιανών βασιλέων. Είναι πιθανό ο Σέξπιρ να έχει δώσει όλα αυτά τα χαρακτηριστικά στον Ερρίκο σε μια προσπάθεια να τον παρομοιάσει με την Ελισάβετ. Ακόμη θέλει να δείξει ποια θα ήταν τα ιδανικά χαρίσματα για τον διάδοχό της. Ο Ερρίκος εμφανίζεται ως άνθρωπος που υπολογίζει κάθε κίνηση, όπως και ο πατέρας του. Δεν επιτίθεται στην Γαλλία έχοντας λάβει μια παρορμητική απόφαση. Πρώτα εξασφαλίζει την Αγγλία και τα κρατικά ζητήματα, αντιμετωπίζοντας τους προδότες που τον απειλούν και λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να προστατευτεί από μια σκοτσέζικη εισβολή. Ένα ακόμη θέμα είναι η έννοια του πολέμου και πως ένας σωστός ηγέτης μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην έκβαση μιας πολεμικής επιχείρησης. Είναι σημαντικό για τον Σέξπιρ να αναδείξει τα στοιχεία που πρέπει να έχει ο βασιλιάς και να τα ξεδιπλώνει πριν από κάποια σημαντική μάχη. Η αναγκαιότητα της προετοιμασίας του στρατού κυρίως σε επίπεδο ψυχολογίας είναι υψίστης σημασίας. Ο Ερρίκος εμψυχώνει τους στρατιώτες του κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα τονίζοντας την υστεροφημία που θα κερδίσουν.

Λόγω της σταθερότητας που επικρατούσε τις δεκαετίες 1580-90 οι θεατρικές παραστάσεις γνώρισαν μεγάλη απήχηση και ακμή. Η υψηλή δημοφιλία έδινε δύναμη στο θέατρο και στην επιρροή που είχαν οι παραστάσεις στην πολιτική ζωή της πόλης και της χώρας. Για τους μορφωμένους τα θεατρικά έργα εξέπεμπαν αίγλη και πολιτισμό, ενώ οι άνθρωποι που δεν είχαν λάβει κάποια μορφή εκπαίδευσης ικανοποιούνταν με την αμεσότητά του θεάτρου. Το γεγονός ότι οι καλύτεροι δραματοποιοί της εποχής μπορούσαν να ανταποκριθούν σε αυτά τα κριτήρια δείχνει πως τελικά τα ενδιαφέροντα των

κοινωνικών τάξεων δεν διέφεραν σημαντικά. Ωστόσο στις αρχές του 17ου αι. το κοινό άρχισε να διαφοροποιείται. Οι εύποροι σύχναζαν στα στεγασμένα ιδιωτικά θέατρα, ενώ η πλειοψηφία του πληθυσμού συνέχισε να παρακολουθεί παραστάσεις στα παλιά δημοτικά θέατρα. Αυτές οι νέες συνθήκες απαιτούσαν και νέα αντιμετώπιση από τους συγγραφείς. Ο Σέξπιρ από περίπου το 1605 γράφει έργα που πραγματεύονται τις κοινωνικές μεταβολές και επιχειρεί να προωθήσει νέες ιδέες και κοσμοθεωρίες που έχουν βγει στο φως την εποχή του (Barber 1980, 10-11). Στα ιστορικά έργα του ο Σέξπιρ ασχολείται κυρίως με την θέση και τον ρόλο του ανθρώπου στο ουμανιστικό πνεύμα της εποχής του. Τον ενδιαφέρουν οι άνθρωποι και οι πράξεις τους. Ο Ουίλιαμ τις τοποθετεί στα ιστορικά γεγονότα, χωρίς να αναλύει τα ιστορικά δρώμενα. Απλώς τα χρησιμοποιεί για να εξηγήσει τον ανθρώπινο παράγοντα. Ο τρόπος που χρησιμοποιεί την ιστορία δείχνει το πόση προσοχή ήθελε να δώσει στους εκάστοτε δυνατούς άνδρες και γυναίκες που επηρέαζαν την ζωή των υπηκόων τους. Τα προνόμια και η δύναμή τους συνοδεύονται από αβεβαιότητα για το μέλλον των κρατικών ζητημάτων. Φαίνεται πως ένα υψηλό κρατικό αξίωμα δεν σήμαινε πως ο άνθρωπος που την κατείχε θα έπραττε όπως άρμοζε (Parvini, 105,106). Ουσιαστικά ο Σέξπιρ δίνει στο κοινό του, τον ρόλο του κριτή απέναντι στους ανθρώπους της εξουσίας και των πράξεων τους. Οι ήρωες λογοδοτούν για τις πράξεις τους μπροστά στο κοινό, ενώ με αυτό τον τρόπο ο συγγραφέας καλλιεργεί την ενσυναίσθηση και την κριτική γνώμη των συμπολιτών του. Στη θεώρηση του Σέξπιρ για την ιστορία, πρωτεύοντα ρόλο έχουν οι ανθρώπινες πράξεις, τα στοιχεία κάθε προσωπικότητας και οι συνέπειές τους στο παρόν και το μέλλον. Το παρελθόν αποτελεί σημείο αναφοράς και μάθησης για την διατήρηση των αρμονικών στοιχείων και ταυτόχρονα την αποφυγή ίδιων λαθών.

Στην τετραλογία του, εκ της οποίας εξετάστηκαν τα δύο παραπάνω έργα, ο Σέξπιρ επιχειρεί να προβάλλει τα στοιχεία που διαμορφώνουν έναν άξιο βασιλιά. Ο λόγος που του είχε δημιουργηθεί αυτή η ανάγκη ήταν η αβέβαιη διαδοχή της Ελισάβετ το 1595. Βασικό ερώτημα ήταν ποιος πολιτικός άνδρας ήταν ο κατάλληλος για να τον διαδεχθεί στον θρόνο. Στο *Ερρίκος Δ΄* ο συγγραφέας μας δείχνει ότι ένας άνδρας μπορεί να διαθέτει τα πολιτικά και διπλωματικά προσόντα για μια πετυχημένη βασιλεία, όμως οι προσωπικές του

ηθικές ατέλειες τον καθιστούν αδύναμο. Στο *Ερρίκος Ε΄* δείχνει στο κοινό πως τα πολιτικά χαρίσματα του πατέρα κληρονομούνται στο γιο-διάδοχο. Ωστόσο δεν του κληρονομείται το ένοχο παρελθόν του πατέρα. Για αυτό τον λόγο ο Ερρίκος Ε΄ είναι ικανός να οδηγήσει την Αγγλία στην δόξα και την ευημερία. Στα έργα του δεν περιορίζει τους χαρακτήρες του στην πολιτική τους υπόσταση. Πάντα τον απασχολούν όλες οι πλευρές της ανθρώπινης υπόστασης, όπου η πολιτική συνείδηση επηρεάζεται από τα υπόλοιπα στοιχεία όπως για παράδειγμα ο συναισθηματικός του κόσμος. Για τον λόγο αυτό ασπάζονταν την αριστοτελική αντίληψη πως μόνο ένας ενάρετος άνθρωπος μπορεί να είναι και καλός βασιλιάς. Επίσης προβάλλει την ανάγκη για ευταξία χωρίς τυραννία, που θα ήταν ικανή αιτία για εμφύλιες διαμάχες και επαναστάσεις. Η σχέση βασιλιά-υπηκόου είναι μια σχέση αμφίδρομη. Και οι δύο πλευρές έχουν καθήκοντα και υποχρεώσεις, που είναι απαραίτητες αμοιβαία (Ribner 1965, 157,158).

Η Γαλλική Επανάσταση στην *Ιστορία δύο Πόλεων*

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, το έργο του Κάρολου Ντίκενς που θα χρησιμοποιηθεί για να παρουσιαστούν στοιχεία της εποχής του και πως αυτά διαμόρφωσαν την ιστορική του ματιά, θα είναι *Η ιστορία δύο Πόλεων* (1859).

Το έργο του είναι τοποθετημένο χρονικά στην εποχή της Γαλλικής Επανάστασης (1789). Ακόμη γίνονται αναφορές και σε στοιχεία της εποχής του. Ο Ντίκενς δημοσιεύει το έργο του εβδομήντα χρόνια μετά την εξέγερση της Βαστίλης. Μέχρι το 1859 η Αγγλία είχε ανακάμψει από τους Ναπολεόντειους Πολέμους και είχε ακολουθήσει τον δρόμο προς την δημιουργία και ανάπτυξη ενός κράτους που θα κυριαρχούσε σε εμπορικό, πολιτισμικό και ιδεολογικό επίπεδο. Το έργο του θεωρείται ως ένα από εκείνα της συγγραφικής του

ωριμότητας, όμως αυτό που το κάνει διαφορετικό από το τυπικό λογοτεχνικό στυλ του Ντίκενς, είναι ο ιστορικός του χαρακτήρας, καθώς είναι δυνατόν να αντλήσουμε πληροφορίες για την περίοδο (Glancy 1991, 3-8). Η ιστορία εκτυλίσσεται σε μια εποχή γεμάτη ανισότητα και καταπίεση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, χαρακτηριστικό και της δικής του εποχής. Ο Ντίκενς δεν σκοπεύει να προβάλει και να περιγράψει συγκεκριμένους χαρακτήρες. Προσπαθεί να δώσει την γενικότερη περιγραφή της περιόδου μέσα από τα πρόσωπα που δημιουργεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επιλογή του ονόματος της οικογένειας *Enfemonde* που κυριολεκτικά σημαίνει, όλος ο κόσμος. Η σημασία του είναι αλληγορική, καθώς οι χαρακτήρες που είχε επιλέξει στο σύνολο του έργου εκπροσωπούσαν διαφορετικές μερίδες πολιτών. Σκοπός του συγγραφέας ήταν να δείξει πώς μια κατάσταση στο σύνολό της βασίζεται στην ατομική προσπάθεια και ευθύνη. Είναι ένα έργο που εμφανίζει έντονα τις ηθικές αξίες του Ντίκενς, σχετικά με την συμπόνια και την εκμετάλλευση, αξίες που προέρχονται από τα παιδικά του βιώματα.

Μέσα από τους χαρακτήρες και τα σύμβολα που χρησιμοποιεί ο Ντίκενς, είναι δυνατόν να βρούμε μερικά στοιχεία που αποτυπώνουν την πραγματικότητα της εποχής. Ωστόσο γίνεται με γνώμονα την προσωπική οπτική του Καρόλου σε συνδυασμό με τα δραματοποιημένα στοιχεία. Από το πρώτο κιόλας κεφάλαιο και τις πρώτες παραγράφους ο Ντίκενς δίνει τον χώρο και τον χρόνο όπου διαδραματίζονται οι εξελίξεις. Αυτά είναι η Γαλλία και η Αγγλία του 1775. Για να δώσει μεγαλύτερη έμφαση χρησιμοποιεί σχήματα αντιθέσεων «Ήταν η καλύτερη εποχή, ήταν η χειρότερη εποχή, ήταν η εποχή της σοφίας, ήταν η εποχή της ανοησίας, ήταν η εποχή του Φωτός και η εποχή του Σκότους» (Dickens 1938, 13). Σταδιακά η πλοκή μας οδηγεί στο 1790 με την πτώση της Βαστίλης, που συμβολίζει το αίσθημα καταπίεσης, αδικίας και ανισότητας που βίωνε ο γαλλικός λαός. Στην Γαλλία το κλίμα είναι γεμάτο αδικίες και συνεχόμενες σκηνές βίας. Από την άλλη στην Αγγλία, ο λαός απασχολείται με θρησκευτικά ζητήματα με βασιλιά τον Γεώργιο Γ΄, ένα χρόνο πριν το πόλεμο της Αμερικανικής ανεξαρτησίας. Δίνει την εντύπωση και στις δύο περιπτώσεις, πως οι αριστοκράτες με την ισχυρή τους θέση καταδυναστεύουν τους συμπολίτες τους (Dickens 1938, 13,212-222) Οι περισσότερες σκηνές του έργου εκτυλίσσονται μέσα σε ένα σκοτεινό κλίμα.

Αυτό γίνεται σκόπιμα, καθώς ο συγγραφέας επιθυμεί να περιγράψει μεταφορικά την ματαιοδοξία και την δύσκολη ζωή των ανθρώπων τόσο του 18^{ου} αιώνα, όσο και της δικής του εποχής. Η εκβιομηχανισμένη Αγγλία δεν διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από την προεπαναστατική Γαλλία, τουλάχιστον σε κοινωνικό και πολιτικό βαθμό. Ο συγγραφέας συνθέτει την *Ιστορία* του μέσα στην καρδιά της Βιομηχανικής Επανάστασης την βικτοριανή εποχή. Αυτή η επανάσταση έχει μεταμορφώσει την ζωή των ανθρώπων, καθώς η εφεύρεση των μηχανών έχει οδηγήσει στον εκμοντερνισμό των μεθόδων καλλιέργειας και στην αυξημένη αστικοποίηση. Ωστόσο αυτή η αλλαγή συνοδεύεται με καταπίεση και εκμετάλλευση, στοιχεία που είναι ίδια με τις αιτίες της Γαλλικής Επανάστασης (Glancy 1991, 3-5). Η Βιομηχανική επανάσταση διαρκεί περίπου από το 1760 έως το 1860, οπότε το κλίμα στην Αγγλία μοιάζει με εκείνο στην κεντρική Ευρώπη. Η Αγγλία χωριζόταν σε δύο τάξεις κατά κύριο λόγο, σ (Dickens, 1938)τους εύπορους αριστοκράτες και τους εργάτες, με τους δεύτερους να μην έχουν καμία πολιτική δύναμη. Η αναφορά στις ομοιότητες των δύο πόλεων είναι σκόπιμη από τον Ντίκενς, καθώς επιδιώκει να αποτρέψει ένα παρόμοιο ξέσπασμα στην εποχή του. Περιγράφεται κυρίως μέσω των χαρακτήρων το αίσθημα καταπίεσης και ανισότητας στην γαλλική κοινωνία. Αντίθετα δεν κάνει λεπτομερή περιγραφή για την αγγλική καθώς την παρουσιάζει σαν μια μάζα πληθυσμού χωρίς να διαγράφονται ξεκάθαρα οι ταξικές διαφορές παρά μόνο μερικά επαγγέλματα της μεσαίας εργατικής τάξης.

Πιο αναλυτικά, ο Ντίκενς για να αποτυπώσει την γαλλική εργατική τάξη, εκείνη όπου θα ξεσηκωθεί δημιουργεί το ζεύγος Ντεφαρζ (Defarge) με τον Ερνέστ Ντεφαρζ (Ernest Defarge) να είναι ιδιοκτήτης μιας κάβας που εμπορεύεται κυρίως κρασί και την Μαντάμ Ντεφαρζ να είναι απασχολημένη με το πλέξιμό της σε κάθε σκηνή του έργου. Η αναφορά στο πλέξιμο προέρχεται από την συνήθεια των γυναικών της εποχής να πλέκουν ενώ παρακολουθούσαν εκτελέσεις. Το ζεύγος κατοικεί στην γειτονιά του Σεντ Αντουάν (Saint Antoine) στο Παρίσι, μια γειτονιά συνδεδεμένη με την κατώτερη κοινωνική τάξη (Dickens 1938, 38-42). Στην προσπάθειά του να αποδώσει το κλίμα της εποχής (1775), περιγράφει μια σκηνή από την καθημερινότητα. Το σπάσιμο του εμπορεύματος και το κρασί που γεμίζει τον δρόμο σηματοδοτεί το ξέσπασμα της επανάστασης που θα οργανωθεί από την καταπιεσμένη τάξη.

Το κρασί και το κόκκινο χρώμα του, συμβολίζουν τις αιματηρές και βίαιες σκηνές που θα ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια. Ο Ντίκενς δεν επικροτούσε την ιδέα της επανάστασης λόγω του βίαιου χαρακτήρα που απέκτησε, όμως δεν αντιτίθεται στην ανάγκη των ανθρώπων να αντισταθούν και να απαιτήσουν τα δικαιώματά τους στην ζωή. Στην συνέχεια η αποτύπωση του παλαιού καθεστώτος και της αριστοκρατίας, γίνεται μέσα από τον Μονσενιέ (Monseigneur) και τον Μαρκήσιο (Marquis) στο σαλόνι του κάστρου του πρώτου. Και οι δύο διαθέτουν πολλούς υπηρέτες και είναι ένοχοι για απάνθρωπες πράξεις (Glancy 1991, 50). Ο Μαρκήσιος χαρακτηριστικά στο πέραςμά του στην πόλη με την άμαξά του ποδοπατάει κάθε πεζό. Ο Ντίκενς για να τονίσει την αδιαφορία που έδειχνε η τάξη του για τα βάσανα των υπολοίπων, τον βάζει στην θέση του ενόχου για την δολοφονία ενός παιδιού. Στην συνέχεια η κίνησή του να πετάξει μερικά κέρματα στον πατέρα (Γκασπάρ) του παιδιού ως ένδειξη κατανόησης, ενισχύει την άποψη πως η αριστοκρατία ήταν ιδιαίτερα απορροφημένη με τα δικές της υποθέσεις και πως κάθε πράξη τους μπορούσε να διορθωθεί με την οικονομική τους δύναμη (Dickens 1938, 114-115). Ακόμη για να ενισχύσει την ανισότητα και να δικαιολογήσει τους λόγους που είχαν οι Γάλλοι υπήκοοι για να ξεσηκωθούν, αναφέρει την άδικη φυλάκιση του Δόκτορα Μανέτ (Dr. Manette). Συχνά οι αριστοκράτες ήταν εκείνοι που έπαιρναν την απόφαση για την φυλάκιση κάποιου πολίτη, χωρίς εκείνος να έχει πρώτα υποβληθεί σε δίκη (Glancy 1991, 50). Η Γαλλία ήταν μια χώρα που απαρτιζόταν από ένα πληθυσμό που δούλευε για να επιβιώσει. Το έργο των πολιτών δεν συνέβαλε στην παραγωγικότητα του κράτους. Αντίθετα η εργασία τους ενίσχυε μόνο τον πλούτο, τις ανέσεις και την δύναμη της αριστοκρατικής τάξης και πάνω απ' όλα της μοναρχίας. Η κοινωνία δεν στηριζόταν σε μια εργατική τάξη που με την παραγωγικότητά της συνέβαλε στην συλλογική ανάπτυξη του έθνους (Bryfonski 2014, 113). Όλα τα παραπάνω στοιχεία περιγράφουν, σύμφωνα με την προσωπική οπτική του Ντίκενς την κατάσταση αναβρασμού που επικρατεί στην Γαλλία. Προσπαθεί με κάθε τρόπο να δικαιολογήσει τις πράξεις οργής που έλαβαν χώρα από την μεριά του λαού.

Σε αντίθεση με την ευδιάκριτη κοινωνική δομή που περιγράφει για την Γαλλία, σε ότι αφορά την αντίστοιχη δομή στην Αγγλία δεν μπορούμε να διακρίνουμε κάποιον διαχωρισμό. Δεν υπάρχουν χαρακτήρες που να

αντιπροσωπεύουν την αριστοκρατική τάξη της Αγγλίας. Η μόνη σύνδεση που υπάρχει με το παλαιό καθεστώς είναι η ύπαρξη του πιστωτικού ιδρύματος Τέλσον (Telson). Η τράπεζα συμβολίζει την οικονομική υπεροχή και παράλληλα την άνιση δικαιοσύνη. Η τράπεζα είχε την ικανότητα να επιβάλει ποινές σε οφειλέτες και σε μικροεγκληματίες, χωρίς εκείνοι να έχουν δικαστεί. Με την τράπεζα θέλει να δείξει πως η επιθυμία των ισχυρών να διατηρήσουν τα προνόμιά τους ήταν ανύπαρκτη. Το παλαιό καθεστώς δεν ήταν διατεθειμένο να δεχτεί την αλλαγή με ειρηνικό τρόπο. Για τον Ντίκενς η βαρβαρότητα της επιβολής των ποινών δεν θα μπορούσε να πετύχει την αποτροπή νέων παραβατικών συμπεριφορών. Ακόμη και στην Αγγλία το νομοθετικό σύστημα χαρακτηρίζεται από βαρβαρότητα και ανισότητα σε ότι αφορά την επιβολή ποινών. Η ίδια ποινή επιβαλλόταν σε δολοφόνους, και η ίδια επιβαλλόταν σε εκείνους που διέπρατταν μικροκλοπές (Glancy 1991, 43). Το μόνο που θα πετύχαινε είναι η δημιουργία νέων και πιο βίαιων, όπως στην Γαλλική Επανάσταση (Glancy 1991, 45,46). Τα επαγγέλματα που αναφέρει η εκείνο του δικηγόρου με τον Κάρτον (Carton), του επιχειρηματία με τον Lorry του καθηγητή γαλλικών με τον Ντάρνεϊ (Darnay) και τέλος με τον Δρ. Μανέτ που αποτελεί συνδετικό κρίκο με την επαγγελματική δραστηριότητα στην Γαλλία (Bryfonski 2014, 110,11). Τέλος η σύγκριση ανάμεσα στην Λούσι Μανέτ (Lucie Manette) και την Μαντάμ Ντεφάρζ γίνεται σκόπιμα. Η πρώτη κατοικεί στο Σόχο του Λονδίνου, όπου φαινομενικά τα πράγματα είναι ήρεμα και ένας λαϊκός ξεσηκωμός μοιάζει μακρινός το 1780. Η Ντεφάρζ φαίνεται πάντα να πλέκει σε μία πόλη που είναι πολύ μακριά από το να την περιγράψουμε ειρηνική. Ο λόγος που ο συγγραφέας συγκρίνει την καθημερινότητα των δύο κυριών, είναι γιατί θέλει να δείξει την διαφορετικότητα ανάμεσα στις δύο χώρες (Glancy 1991, 43,44). Όμως αυτή είναι μια πραγματικότητα εύθραυστη.

Κεντρική ιδέα του κειμένου είναι πως μπορεί να ανατραπεί η «φυσική τάξη» των πραγμάτων λόγω συγκεκριμένων συμπεριφορών. Οι άδικες συμπεριφορές είναι εύκολο να αποτελέσουν την αιτία ο λαός να αναζητήσει τα δικαιώματά του με οποιοδήποτε τρόπο πιστεύει πως μπορεί να το καταφέρει. Η γενικότερη σκοπιμότητα του Ντίκενς με την συγγραφή της *Ιστορίας των δύο Πόλεων*, είναι να προϋδεάσει και να παρακινήσει τον κόσμο του Λονδίνου να αντιληφθεί την ίδια κατάσταση που επικρατεί, με εκείνη της Γαλλίας. Ο Ντίκενς κατά την

διάρκεια της ζωής του είδε την χώρα του να αλλάζει και να μετατρέπεται από ένα τόπο αγροτικής καλλιέργειας σε ένα βιομηχανοποιημένο χώρο με ανεπτυγμένη εμπορική δραστηριότητα. Στην σύγχρονη Αγγλία η βιομηχανική επανάσταση είχε μεταμορφώσει την χώρα σε πολιτιστικό και οικονομικό επίπεδο, όμως ήταν προφανές πως οι αλλαγές που είχαν δημιουργηθεί από την βιομηχανοποίηση και την έντονη αστικοποίηση, είχαν επιπτώσεις στην εργατική τάξη. Η τάξη αυτή, αποτελούνταν από ανθρώπους που υποβάλλονταν σε υπερβολικές ώρες εργασίας σε απάνθρωπες συνθήκες στα νέα εργοστάσια (Glancy 1991, 113,115). Ακόμη η πολιτική ιδέα του *laissez-faire*, που έδινε την δυνατότητα στους επιχειρηματίες να πράττουν όπως εκείνοι επιθυμούσαν σύμφωνα με τις δικές τους ηθικές αξίες, οδηγεί τον Ντίκενς να παρατηρήσει την κατάσταση της χώρας του και να την συγκρίνει με εκείνη της Γαλλίας του προηγούμενου αιώνα. Επιδιώκει να τονίσει με το έργο του πως ότι συνέβαινε στην Γαλλία είχε επιπτώσεις και για τους Άγγλους. Το 1857 η Αγγλία εμφάνιζε τις παθογένειες της Γαλλίας όπως φαίνονται μέσα από την Ιστορία. Μέσα από αυτό το έργο φαίνεται ξεκάθαρα η ανησυχία του Ντίκενς, μήπως ξεσπάσει κάτι αντίστοιχο στην χώρα του όμως καθησυχάζεται από το γεγονός πως το έθνος του δεν διακρίνεται από επαναστατική διάθεση (Bryfonski 2014, 84,85).

Για να συνθέσει το έργο του, η έρευνα που χρειαζόταν να κάνει δεν είχε περιορισμένες πηγές. Μέχρι το 1859 είχαν βγει στην δημοσιότητα πολλές μαρτυρίες σχετικά με τα γεγονότα και το κλίμα της επανάστασης. Ωστόσο η κύρια πηγή του για να αποδώσει με ακρίβεια αυτή την ιστορική στιγμή ήταν το βιβλίο του φίλου του Τόμας Κάρλαϊλ (Thomas Carlyle), Γαλλική Επανάσταση (1837). Ακόμη σχετικά με την αδυναμία των αριστοκρατών να ασχοληθούν με τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα δέχεται την γνώμη του Φιτζέρλαντ (Fitzgerald) (Glancy 1991, 31-33). Άλλη μια πηγή του, σχετικά με την ορθότητα του πολιτεύματος, είναι οι πεποιθήσεις του Γάλλου διαφωτιστή Ρουσώ (Rousseau). Ο τελευταίος πίστευε στην ανάγκη ύπαρξης ενός δημοκρατικού συστήματος που θα αντικαταστήσει την αριστοκρατία και την μοναρχία. Ο Ντίκενς πίστευε πως αυτές οι ιδέες του Ρουσώ, είναι πιθανό να κινητοποιήσαν τον λαό να ξεσηκωθεί έναντι στο παλαιό καθεστώς (*ancien régime*). Ο Ντίκενς ακολούθησε τον Κάρλαϊλ για την συγγραφή του έργου του, τόσο γιατί ήθελε να βασιστεί σε μια έγκυρη πηγή για την χρονολογική σειρά των γεγονότων, όσο

και για την ορθότητα τους. Η πτώση της Βαστίλης είναι κομβικό σημείο στο χρονικό της επανάστασης, αφού συμβολίζει την επιτυχία του λαού στην προσπάθειά του να σπάσει τον κύκλο χρόνιας αδικίας και εκμετάλλευσης (Glancy 1991, 36). Ο συγγραφέας είχε καλλιεργήσει την επιθυμία του να ασχοληθεί με την μελέτη της επανάστασης επηρεασμένος από το έργο του Κάρλαϊλ. Ο τελευταίος την είχε μελετήσει ως ιστορικό γεγονός με αντικειμενικότητα και κανένα συναισθηματισμό. Είχε συλλέξει τις πληροφορίες του επίσημες αναφορές και μαρτυρίες. Ο Ντίκενς απέιχε από αυτή την πρακτική. Ήταν άνθρωπος που παρατηρούσε και βρισκόταν κοντά στα πράγματα και τις εξελίξεις της εποχής του. Μέσω της ικανότητάς του να παρατηρεί με κάθε λεπτομέρεια τα δρώμενα της καθημερινότητας, μπόρεσε να συνθέσει συμπεριφορές και δημιουργήσει δρώντα στοιχεία μέσα σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Από ένα απρόσωπο και φαινομενικά ασύνδετο ιστορικό γεγονός με το βρετανικό έθνος, κατάφερε να βρει κοινά στοιχεία και να τα χρησιμοποιήσει για να δώσει το δικό του κοινωνικό μήνυμα, σε μία περίοδο όπου οι σταθερές είχαν ανατραπεί (Chesterton 1911, 193).

Ο Κάρλαϊλ αντιμετωπίζει εντελώς διαφορετικά τον γαλλικό λαό, με καθόλου συμπονετικό τρόπο, ούτε προσπαθεί να δικαιολογήσει τις συμπεριφορές τους. Με την ίδια λογική αντιμετωπίζει και τον βρετανικό λαό ειδικά την εργατική τάξη, αφού πιστεύει πως, είναι μια μερίδα κόσμου που αδυνατεί να εκφράσει τις ανησυχίες και την δυσαρέσκειά της (Jones κ.ά (2009, 49-50). Ο Ντίκενς έβλεπε την επανάσταση ως μέσο έκφρασης όλων αυτών των παραπόνων απέναντι στην μοναρχία και τα εγκλήματα της. Μέσα από τα βιώματά του τόσο στην παιδική του ηλικία όσο και στην ενήλικη ζωή του υιοθετεί μια συμπονετική στάση απέναντι στα καταπιεσμένα κοινωνικά στρώματα. Η βιομηχανική επανάσταση στην χώρα του έφερε πολλές θετικές αλλαγές σε τεχνολογικό επίπεδο, όμως είχε αρνητικές συνέπειες για τα μέλη της. Ο ίδιος έχοντας πίστη στην εθνική ταυτότητα του και στο χαμηλό ποσοστό επαναστατικών κινημάτων, θεωρούσε πως δεν ήταν πιθανό να συμβεί κάτι που θα λάμβανε την ίδια έκταση με την Γαλλική Επανάσταση. Ο Ντίκενς είχε βαθιά πίστη σε μια ενεργή μεταρρυθμιστική κυβέρνηση που θα βελτίωνε τον τρόπο ζωής, θα παρείχε καθολικό δικαίωμα στην εκπαίδευση και θα σταματούσε κάθε μορφή δουλείας που ενισχυόταν από την επιβολή της πολιτικής του *laissez-faire*. Αναλυτικότερα

για τον Κάρλαϊλ το σύστημα του μη κρατικού παρεμβατισμού αντιπροσώπευε την παραίτηση των κυβερνώντων τάξεων. Σήμαινε πως ήταν αδύναμοι να ασκήσουν την εξουσία που τους είχε δοθεί. Την άποψη αυτή συμμερίζονταν και ο Ντίκενς. Έκανε λόγο για μια αριστοκρατία που δεν έπραττε τα καθήκοντά της και για ένα Κοινοβούλιο που έμενε σιωπηλό και δεν λάμβανε ενεργό μέρος στις εξελίξεις. Ουσιαστικά και οι δύο μιλούσαν για μια εξουσιάζουσα τάξη που ενδιαφερόταν για το ίδιο συμφέρον και όχι για το συλλογικό. Η Αγγλία έπρεπε να βρεθεί με μια κυβέρνηση που θα ενδιαφερόταν για τα θέματα της εργατικής τάξης. Ο Κάρλαϊλ είχε μικρή πίστη στην κοινοβουλευτική αναμόρφωση, καθώς πίστευε πως το μόνο που θα μπορούσαν να πετύχουν, ήταν μια νέα κατανομή του πολιτικού σώματος. Για να λειτουργήσει ο κοινοβουλευτισμός ήταν απαραίτητο να διαμορφωθεί εκ νέου η πολιτική συνείδηση και ιδεολογία των μελών του. Χωρίς δυναμική ηγεσία θα υπάρξει κοινωνική αστάθεια και αναρχία, ακόμα και αν δινόταν το δικαίωμα ψήφου στο λαό. Τις ίδιες ανησυχίες είχε και ο Ντίκενς, κυρίως για την λειτουργικότητα και την αποτελεσματικότητα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Αμφέβαλε για την χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητα μια λαϊκής ψηφοφορίας. Ο λόγος που και οι δύο έδειχναν αυτή την ανησυχία ήταν η ανεπάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος. Απαραίτητη προϋπόθεση για την σωστή λειτουργία ενός τέτοιου πολιτικού συστήματος ήταν η ύπαρξη δυνατότητας για καθολική εκπαίδευση. Οι περισσότεροι αριστοκράτες εκείνοι την εποχή δεν συνέβαλαν στην εκπαίδευση των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, καθώς δεν επιθυμούσαν οι τελευταίοι να αποκτήσουν πολιτική άποψη και να είναι σε θέση να εκφράζουν την δυσαρέσκειά τους. Ο Κάρλαϊλ όπως και Ο Ντίκενς πίστευαν πως υπήρχε ανάγκη για μια ικανή ηγεσία που συνειδητοποιούσε τις παθογένειες της εποχής, όμως έπρεπε να τεθούν οι σωστές βάσεις για μια τέτοια αλλαγή. Η αριστοκρατική τάξη είχε παραιτηθεί από τα καθήκοντά της. Είχε μετατραπεί σε μια κοινωνική ομάδα που μόνο της ενδιαφέρον ήταν το πώς θα είναι ευπαρουσίαστοι. Επιδίωκαν με κάθε τρόπο να προβάλλουν τα προνόμιά τους και την πολυτελή ζωή τους. Αδιαφορούσαν για τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες και η απαθής στάση τους έμοιαζε σε μεγάλο βαθμό με την προεπαναστατική Γαλλία (Goldberg 1972, 5,6). Για την Αγγλία το ισοδύναμο του γαλλικού «ελευθερία, ισότητα, αδελφосύνη» ήταν εκπαίδευση και υγιεινή. Το ζήτημα της εκπαίδευσης για τον Ντίκενς ήταν υψίστης σημασίας για όλους τους

προηγούμενους λόγους. Ο ίδιος ως άνθρωπος που για μερικά χρόνια της ζωής του στερήθηκε την εκπαίδευση και συνειδητοποιούσε πως είναι ένα προνόμιο, προσπαθούσε με την δύναμη του λόγου να συμβάλλει στην αναδιαμόρφωση της κατάστασης. Η εκπαίδευση είναι ένα καθολικό δικαίωμα και θεμέλιο μιας λειτουργικής δημοκρατίας (Goldberg 1972, 8). Επιπλέον το ταξίδι του στην Αμερική και η επαφή του με το σύστημα της δουλείας σε βάρος των αφρικανών σκλάβων τον παρακινεί ακόμη περισσότερο να πεισθεί πως το έθνος του και το πολιτικό του σύστημα δεν διαφέρει σε τόσο μεγάλο βαθμό από το γαλλικό έθνος (Jones κ.ά (2009, 57).

Τέλος όλα τα παραπάνω στοιχεία και η πολιτική επιρροή που δέχτηκε από τον Κάρλαϊλ συνθέτουν τον τρόπο που έβλεπε τα γεγονότα της εποχής του. Τα βιώματά του και η δική του κριτική ικανότητα να διακρίνει τα χαρακτηριστικά της καθημερινή ζωή των συμπολιτών του, διαμορφώνουν την σκέψη του. Η προσέγγισή του σε ένα θέμα τόσο ανατρεπτικό όπως η Γαλλική Επανάσταση, δεν είναι απρόσωπη και ορθολογιστική. Προσπαθεί, όπως και σε κάθε έργο του να νιώσει τον παλμό των ανθρώπων και να κατανοήσει τα συναισθήματά τους. Η πηγή έμπνευσής του προσέγγισε την επανάσταση ψυχρά χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ανάγκη των ανθρώπων να αντισταθούν και δεν δικαιολογεί την βίαιη συμπεριφορά τους. Αντίθετα ο Ντίκενς δημιουργεί ένα έργο με δύο ταχύτητες. Αρχικά θα μπορέσει με παρακινήσει τους αναγνώστες του να λάβουν δράση και η εξουσία να πράξει το καθήκον της με ηθικούς και δίκαιους κανόνες. Μέσω της ενασχόλησής του με τα πολιτικά δρόμενα και του συγγραφικού του ταλέντου, έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα και να προσπαθεί να την αλλάξει με σκοπό τις ίσες ευκαιρίες στην ζωή. Δεύτερον, λόγω της διαμονής του στο Παρίσι για ένα χρονικό διάστημα, μπορεί να βρει τις διαφορές της κουλτούρας των δύο λαών, αλλά και να καλλιεργήσει ανησυχίες για την πορεία του έθνους του σε ηθικό και κοινωνικό επίπεδο. Η κύρια αντίληψη πως η Βρετανία και η Γαλλία δεν έχουν τίποτα κοινό μεταξύ τους, καταρρίπτεται μέσω της πλοκής της Ιστορίας των δύο πόλεων.

Σέξπιρ και Ντίκενς: Ομοιότητες και διαφορές

Σε αυτό το σημείο, αφού έχει προηγηθεί η παράθεση των βιογραφικών στοιχείων των δύο προσωπικοτήτων και της πραγματικότητάς τους και έχει γίνει ανάλυση του περιεχομένου των έργων τους, θα ακολουθήσει η συγκριτική παρουσίαση των στοιχείων που τους έκαναν να ξεχωρίσουν για την πολιτισμική συμβολή τους.

Αρχικά πρέπει να εξετασθούν τα κοινά στοιχεία ή όχι της εποχής τους. Όταν αναφερόμαστε στον Σέξπιρ η σύνδεση με την αναγέννηση και τον ουμανισμό είναι άμεση. Γράφει σε μια περίοδο που έχει δειλά ξεκινήσει να αποστασιοποιείται από το μεσαιωνικό φεουδαρχικό σύστημα. Ωστόσο η θέση της μοναρχίας έχει παραμείνει ακλόνητη και έχει ενεργό ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας. Φαίνεται πως ακόμα δεν έχει καλλιεργηθεί η σκέψη για την ανάδειξη άλλου είδους πολιτεύματος. Ο Σέξπιρ ζει σε μια εποχή όπου ο πολιτισμός στηρίζεται στην κλασική αρχαιότητα και οι θεατρικές παραστάσεις έχουν μόλις ξεκινήσει να αποκτούν την ανάλογη απήχηση. Από την άλλη ο Ντίκενς με την σειρά του συγγράφει σε μια νέα περίοδο αλλαγών τόσο σε οικονομικό όσο και πολιτισμικό επίπεδο. Ζει και εκείνος σε μια κοινωνία όπου δέχεται τις μεταβολές που έχουν προκύψει από την βιομηχανική επανάσταση. Η οικονομία πλέον δεν σχετίζεται καθόλου με την φεουδαρχία αλλά με την κεφαλαιοκρατία. Ο μεσαίωνας και οι πεπιοθήσεις του φαντάζει μακρινό παρελθόν καθώς η Αγγλία αλλά και ο υπόλοιπος κόσμος έχει έρθει σε επαφή με επαναστάσεις ανεξαρτησίας και διεκδίκησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επαφή με εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς έχει πραγματοποιηθεί και η τεχνολογία έχει εξελιχθεί από τα αναγεννησιακά επιτεύγματα. Πολιτικά, φαίνεται πως η άρχουσα τάξη βρίσκεται σε μια αδράνεια και αγνοεί τις παθογένειες της. Αντίθετα στην ελισαβετιανή Αγγλία οι ευγενείς διαγράφονται ως ενεργά πολιτικά πρόσωπα. Σχετικά με την αναφορά τους στα θρησκευτικά δρώμενα, φαίνεται πως ο Ντίκενς δεν κάνει σχεδόν ποτέ κάποια αναφορά, ούτε δίνει στο έργο του οποιαδήποτε θρησκευτική διάσταση. Αντίθετα, ο Σέξπιρ και στα δύο έργα του συσχετίζει άμεσα το θέμα της βασιλείας με την εκκλησία και την επιρροή των

διδασκαλιών. Βασικό ζήτημα είναι η αστάθεια που προκύπτει από την μη αποδοχή της απουσίας της Καθολικής Εκκλησίας και του Πάπα από τα κρατικά θέματα της Αγγλίας. Σχετικά με την κοινωνική ιεραρχία, αυτή είναι ξεκάθαρη και στις δύο εποχές, ενώ και η εκπαίδευση δεν είναι ακόμα υποχρεωτική.

Σχετικά με τον τρόπο συγγραφής και τα θέματα που τους απασχολούσαν, και οι δύο ως κεντρική ιδέα τοποθετούν τον άνθρωπο. Πιο αναλυτικά ο Σέξπιρ στα ιστορικά έργα του ασχολείται κυρίως με την έννοια της βασιλείας και την σημασία της. Προσπαθεί να προωθήσει τις ιδέες του για τα ιδανικά χαρίσματα που έπρεπε να έχει ένας άξιος ηγέτης στην εποχή του. Δίνει την ευκαιρία μέσα από τις παραστάσεις στους πολιτικούς άνδρες της ιστορίας, να εκφράσουν τις ανησυχίες που είχαν κατά την διάρκεια της βασιλείας τους και να εξομολογηθούν για τις επιλογές που έκαναν. Επιλογές που επηρέασαν την ιστορική συνέχεια της χώρας τους. Για τον Σέξπιρ ο άνθρωπος δεν καθορίζεται μόνο από τα πολιτικά του καθήκοντα και από την διπλωματική του δεινότητα. Η ανθρώπινη υπόσταση αποτελείται από τον κόσμο των συναισθημάτων και της ηθικής. Για να είναι ένας βασιλιάς καλός ήταν αναγκαίο και οι υπόλοιπες πτυχές της προσωπικότητάς του να είναι πλήρεις. Δεν παρουσιάζει τον εκάστοτε μονάρχη ως έναν ψυχρό εκτελεστή καθηκόντων ή ως απλά τον εκλεκτό του Θεού. Με την δραματοποίηση των ηρώων το παρελθόν γίνεται πιο κατανοητό και δεν αποτελεί απλώς μια σειρά γεγονότων. Η συνήθεια της εποχής ήταν η παρουσίαση της ιστορίας ως μια στιγμή στον χρόνο που δεν έχει επηρεαστεί από τα τετελεσμένα γεγονότα και δεν επηρεάζει τα μελλοντικά. Ο Σέξπιρ έδωσε μια νέα διάσταση στην ανάγνωση και την κατανόηση της ιστορίας ως κάτι ζωντανό και συνεχές. Από την άλλη τον Ντίκενς τον απασχολούν συγκεκριμένες ηθικές αξίες που του έχουν καλλιεργηθεί ως ιδανικές λόγω της δύσκολης παιδικής του ηλικίας. Δεν μιλάει για ζητήματα πολιτικής στο έργο του ούτε προωθεί έναν τύπο πολιτικού άνδρα. Ενδιαφέρεται για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων και για τις διαπροσωπικές σχέσεις που διαμορφώνουν την ταυτότητα της κοινωνίας. Όταν μιλάει για την Γαλλική Επανάσταση και αυτός με την σειρά του δεν εστιάζει στον χρόνο και στον τόπο και δεν την αντιλαμβάνεται ως μοναδικό χρονικό σημείο. Ο Ντίκενς την χρησιμοποιεί ως παράδειγμα προς αποφυγή για την χώρα του που στην σύγχρονη ιστορία της βίωσε μια επανάσταση ανεξαρτησίας. Προσπαθεί να εγείρει την κριτική σκέψη

των αναγνωστών του με βασικό στόχο την αναγνώριση της πραγματικότητάς τους και την βελτίωση αυτών των συνθηκών. Έχει την συνείδηση να αντιληφθεί την ομοιότητα της κατάστασης του Λονδίνου με εκείνη του προεπαναστατικού Παρισιού. Αυτή την ομοιότητα προσπαθεί να δείξει στους ιθύνοντες της εποχής του. Στην συνέχεια σχετικά με τους χαρακτήρες, ο Ντίκενς δεν αναφέρεται σε υπαρκτά πρόσωπα και δημιουργεί τους χαρακτήρες που χρειάζεται για να εκπροσωπηθούν οι κοινωνικές ομάδες. Αντίθετα στον Σέξπιρ, τα ιστορικά του έργα αφιερώνονται σε παρελθοντικούς υπαρκτούς βασιλιάδες και πρόσωπα. Δεν αποσκοπεί άμεσα στην εκπροσώπηση των τάξεων. Ωστόσο αναγκάζεται λόγω των συνθηκών της περιόδου του να αλλοιώσει την πραγματική ταυτότητα των χαρακτήρων που οι απόγονοί τους ήταν εν ζωή.

Συνεχίζοντας, και τα τρία έργα χαρακτηρίζονται ιστορικά, όμως ο κάθε δημιουργός χρησιμοποιεί διαφορετικές μεθόδους για την εξαγωγή πληροφοριών. Ο Σέξπιρ συμβουλευέται τα ιστορικά βιβλία της εποχής του για την ακρίβεια του τόπου και του χρόνου και παράλληλα δραματοποιεί τον ανθρώπινο παράγοντα μέσα στο εκάστοτε περιβάλλον. Από την άλλη ο Ντίκενς, ενώ συμβουλευέται βιβλία άλλων φιλοσόφων και ιστορικών της εποχής του, αποτυπώνει την καθημερινότητα και τις ιδιομορφίες της κάθε κοινωνίας (αγγλική-γαλλική) όπως την έχει αντιληφθεί ο ίδιος μέσω της συναναστροφής του με τα μέλη του κοινωνικού συνόλου. Τέλος και οι δύο σε γλωσσικό επίπεδο έχουν προσφέρει καινοτομίες, ο καθένας ξεχωριστά ανάλογα με τα ερεθίσματά του και τις ανάγκες του κοινού του. Και οι δύο φροντίζουν να διαφοροποιούν την ποιότητα της γλώσσας ανάλογα με την κοινωνική τάξη των ηρώων.

Κεφάλαιο 3°

Ιστορία και γλώσσα 16^{ος}-17^{ος} αι. και 19^{ος} αιώνας

Σε αυτό το σημείο θα παρουσιαστούν με περισσότερες λεπτομέρειες οι πολιτισμικές συνθήκες των εκάστοτε εποχών. Είναι στοιχεία απαραίτητα για την καλύτερη κατανόηση της διαμόρφωσης της γλώσσας, τόσο στην Αναγέννηση όσο και στην βικτοριανή εποχή. Είναι σημαντικό να είναι ξεκάθαρα η πραγματικότητα των δύο δημιουργών, που οδήγησε στην άνθιση και την εξέλιξη της αγγλικής γλώσσας. Σύμφωνα με τους ιστορικούς γλωσσολόγους, δεν επηρεάζει η γλώσσα την κοινωνική ιστορία, αλλά το αντίστροφο. Είναι απολύτως λογικό μέσα σε ένα κλίμα συνεχώς μεταβαλλόμενο, να δημιουργούνται νέες ανάγκες, νέες ιδεολογίες και επιστήμες που προϋποθέτουν ειδικές λέξεις και ορολογίες για να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Οι δε δύο δημιουργοί, διαθέτουν διαφορετικά μέσα για να προωθήσουν το έργο τους, άρα και δουλειά του και άρα και την γλώσσα της εποχής τους. Οι προσλαμβάνουσές τους είναι διαφορετικές και το περιεχόμενό τους επηρεάζεται από το τρόπο ζωής τους. Επιπλέον και οι δύο απευθύνονται σε διαφορετικό κοινό με διαφορετικά ιδανικά και ανησυχίες. Αυτές οι ανησυχίες εκφράζονται μέσα από την χρήση της γλώσσας. Η γλώσσα αποτελεί εργαλείο έκφρασης της σκέψης και μέσω της μελέτης της είναι δυνατόν να φανερωθούν πληροφορίες για τις ιστορικές περιόδους και τις κοινωνικές ανάγκες των ανθρώπων.

Η «δημιουργία» της αγγλικής γλώσσας την περίοδο της Αναγέννησης

Ξεκινώντας από την περίοδο του Σέξπιρ, την περίοδο που ακμάζουν οι επιστήμες και οι νέες κοσμοθεωρίες στην Ευρώπη, με κοιτίδα την αναγεννησιακή Ιταλία, οι μεταβολές στην Αγγλία ήταν ραγδαίες.

Τον 16^ο αι. ο βασιλιάς Ερρίκος Η΄ με την θρησκευτική του μεταρρύθμιση προκάλεσε μια πρωτοφανή κρίση στην Αγγλία. Η αγγλική ταυτότητα άρχισε να διαφοροποιείται από εκείνη στη υπόλοιπη Ευρώπη. Όταν ο βασιλιάς υιοθέτησε τον προτεσταντισμό, διέταξε την καταστροφή των μοναστηριών ως ένδειξη αποκοπής από την κυριαρχία του πάπα στην χώρα. Ωστόσο τα μοναστήρια

ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένα με την μάθηση, την ιστορία, την παραγωγή βιβλίων και συνέβαλαν στην πολιτισμική πορεία της Αγγλίας. Κατά την βασιλεία της Ελισάβετ Α΄ (1558-1603) σημειώθηκαν σημαντικές επιτυχίες που οδήγησαν στην ανάπτυξη της βρετανικής αυτοκρατορίας, ιδίως στην νέα ήπειρο. Θεμέλιο για την εξάπλωση αυτή, ήταν η θαλάσσια υπεροχή των βρετανών. Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν σε γεωγραφικό επίπεδο επηρέασαν την διαμόρφωση της γλώσσας κατά την περίοδο. Νέες λέξεις προστέθηκαν στο αγγλικό λεξιλόγιο, όπως από τις διαλέκτους των κατοίκων της αμερικανικής ηπείρου. Ακόμα ολόκληρο το κίνημα της Αναγέννησης με το ανανεωμένο ενδιαφέρον προς τις σπουδές της κλασικής αρχαιότητας, άνοιξε τον δρόμο στην αναγνώριση των κλασικών γλωσσών, λατινικά και ελληνικά. Η αναγνώριση της υπεροχής αυτών των γλωσσών ως προς την τελειότητά τους, τις ανέδειξε σε θεμέλιο για την διαμόρφωση της αγγλικής γλώσσας. Ακόμη η ουμανιστική σκέψη τοποθετούσε τον άνθρωπο και την σχέση του με τον Θεό και την εξουσία στην πρώτη θέση του λογοτεχνικού και του πνευματικού ενδιαφέροντος. Η εξήγηση αυτών των σχέσεων απαιτούσε και ένα εξειδικευμένο λεξιλόγιο, ένα λεξιλόγιο που ακόμα τα μεσαιωνικά αγγλικά και οι τοπικές διάλεκτοι δεν διέθεταν (Carter 2001, 46,47). Κατά τον Μεσαίωνα, καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν χρειάστηκε να βιώσει τόσο έντονες μεταβολές σε κοινωνικό και χωροταξικό επίπεδο. Η νορμανδική κατάκτηση έφερε σοβαρές συνέπειες στην εξέλιξη της γλώσσας, καθώς έστω και προσωρινά ήταν αδύνατη η συνολική καθαρότητα της αγγλικής. Η εγκατάσταση των νορμανδικών φύλων είχε οδηγήσει στον περιορισμό της χρήσης των αγγλικών μόνο από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα σε μικρές περιοχές. Ωστόσο με την σταδιακή ενσωμάτωση των ξένων φύλων και των συνηθειών τους, η Αγγλία κατάφερε να ορθοποδήσει (Cable 2002, 189). Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που επηρέασε όχι μόνο την αγγλική καθομιλουμένη αλλά γενικότερα τις ευρωπαϊκές γλώσσες, ήταν η ανακάλυψη της τυπογραφίας στην Γερμανία στα μέσα του 15^{ου} αι. Η Βρετανία ήρθε σε επαφή με αυτή την καινοτομία μέσω του Ουίλιαμ Κάξτον (William Caxton) το 1476. Περίπου ένα αιώνα αργότερα, η παραγωγή και η χρήση των χειρόγραφων βιβλίων είχε σχεδόν σβήσει. Σημαντική λεπτομέρεια ήταν πως στην αρχή τα περισσότερα βιβλία ήταν γραμμένα στα λατινικά (Cable 2002, 187). Τα λατινικά είχαν παγκόσμια ισχύ και όλοι οι ευρωπαίοι άνθρωποι του πνεύματος μπορούσαν να επικοινωνούν ελεύθερα τις ιδέες τους, τόσο

προφορικά όσο και γραπτά. Οι κλασικές γλώσσες φαίνονταν ολοκληρωμένες και σύμφωνα με την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη, ήταν τέλειες. Μπορούσαν να περιγράφουν αφηρημένες έννοιες και οι άνθρωποι να υποστηρίζουν ορθά τα επιχειρήματά τους σε πνευματικές συζητήσεις. Οι τοπικές διάλεκτοι θεωρούνταν ατελείς. Πρόσβαση στις τέλειες γλώσσες είχε μόνο μια συγκεκριμένη μερίδα του πληθυσμού (Cable 2002, 190). Από το 1640 και μετά όλο και περισσότεροι τίτλοι συντάσσονταν στα αγγλικά και αντίστοιχα το αναγνωστικό κοινό διευρύνθηκε. Η πρόσβαση στα βιβλία και στο περιεχόμενό τους έγινε ευκολότερη. Η μείωση του κόστους παραγωγής είναι ο σημαντικότερος παράγοντας σε αυτή τη μεταβολή. Ακόμη η ακριβής αναπαραγωγή των βιβλίων με βάση ένα συγκεκριμένο πρότυπο γλώσσας, γραμματικής, ορθογραφίας και σύνταξης οδήγησε στην προώθηση και στην καθιέρωση μιας συγκεκριμένης γλωσσικής μορφής. Αυτό σήμαινε πως η επιλογή και η δημιουργία ενός γλωσσικού μοντέλου κοινό για όλο σχεδόν το έθνος, ήταν πλέον εφικτή. Η ομοιομορφία έκανε την διαδικασία εκμάθησης και εξάπλωσης της γλώσσα ευκολότερη. Βέβαια, σημαντικό ρόλο στην επιτυχία αυτής της προσπάθειας έπαιξε το συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό αλφαριθμητισμού κυρίως στο Λονδίνο την εποχή που ζει και εργάζεται ο Σέξπιρ. Πλέον πολλοί άνθρωποι που προέρχονταν από τις μεσαίες κοινωνικές ομάδες, όπως οι έμποροι μπορούσαν να διαβάζουν (Cable 2002, 187). Με αυτή τους την ικανότητα μπορούν να δέχονται πληροφορίες από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα και να αναπτύσσουν νέα ενδιαφέροντα και ιδανικά, ενώ παράλληλα η κριτική τους σκέψη εξελισσόταν. Εκτός από τα βιβλία, όμως, η εμπορική δραστηριότητα συνέβαλε στην εξέλιξη της γλώσσας, μέσω της ανταλλαγής ιδεών και νέων τεχνολογιών.

Η αγγλική γλώσσα άλλαζε δραστικά σε επίπεδο λεξιλογίου για να μπορεί να συγχρονιστεί με τις γρήγορες κοινωνικές, οικονομικές, και πολιτικές μεταβολές. Νέοι πολιτισμοί, καινοτομίες στην επιστήμη, εφευρέσεις και ιδέες που στην υπόλοιπη Ευρώπη περιγράφονταν και επικοινωνούνταν σε όλο και πολυπληθέστερο κοινό. Στην Αγγλία οι συγγραφείς και οι άνθρωποι του πνεύματος, διαπίστωσαν πως η γλώσσα εμφάνιζε ελλείψεις. Ο πιο άμεσος τρόπος εμπλουτισμού ήταν μέσω του εμπορίου. Από το 1500-1600 περίπου 12.000 λέξεις είχαν προστεθεί στο λεξιλόγιο (Carter 2001, 62). Το μονοπώλιο

των λατινικών κατά τον Μεσαίωνα άφησε τη καθομιλουμένη σε χαμηλό επίπεδο. Ο τρόπος που αποκαλύφθηκαν οι ελλείψεις ήταν μέσω των μεταφράσεων από τα λατινικά στα αγγλικά. Οι μεταφραστές περιορίζονταν να αποδώσουν με ακρίβεια τις ειδικές έννοιες, για παράδειγμα φιλοσοφίας. Έτσι δημιουργήθηκε η ανάγκη για δανεισμό από άλλες γλώσσες. Αυτές ήταν τα γαλλικά, τα ιταλικά, ισπανικά και τα πορτογαλικά. Η επόμενη επιλογή ήταν η μεταφορά λέξεων από τα λατινικά. Ευεργετικά λειτούργησε η γνώση των γραφένων στα λατινικά στο επίπεδο της μητρικής. Το αποτέλεσμα ήταν πως έγινε πολύ πιο εύκολος ο εκσυγχρονισμός των λέξεων. Ένα σημαντικό ζήτημα που είχε προκύψει ήταν η διχογνωμία για τις λέξεις που προέρχονταν από τα ελληνικά και τα λατινικά. Ο δόκιμος όρος είναι το ζήτημα του «inkhorn controversy». Ο όρος «inkhorn» προέρχεται από τα μελανοδοχεία των σχολαστικιστών και των ακαδημαϊκών. Επομένως πρόκειται για τις λέξεις που χρησιμοποιούσαν τα μέλη αυτών των κύκλων. Πιο συγκεκριμένα υπήρχαν δύο απόψεις. Από τη μία κάποιοι υποστήριζαν την γνωστή πεποίθηση πως οι κλασικές γλώσσες αποτελούσαν ανώτερες πηγές και η ετυμολογία των νέων προσθηκών θα βρίσκονταν σε αυτές. Ο λόγος και πάλι έπιπτε στην άριστη δυνατότητα των γλωσσών να εκφράζουν ειδικές έννοιες. Από την άλλη, υποστηριζόταν ότι οι λέξεις με κλασική προέλευση, δεν ταίριαζαν με την εθνική καθομιλουμένη γλώσσα. Οι λέξεις αυτές αρκετά δόκιμες, συχνά πολυσύλλαβες και δεν θα ήταν εύκολο να απορροφηθούν συλλογικά. Το ζήτημα έγινε αρκετά περίπλοκο. Είχε εκφραστεί η επιθυμία να αντικατασταθούν τα λατινικά με τα αγγλικά ως εθνική γλώσσα, ενώ παράλληλα ήθελαν να συνεχίσουν να αναγνωρίζουν τα λατινικά ως αποθετήριο για πολιτισμικές-γλωσσικές αξίες και λογοτεχνικά πρότυπα (Carter 2001, 62). Αυτό το ζήτημα συνέχισε να επηρεάζει τις λεξιλογικές επιλογές και πυροδότησε συνδιαλέξεις σχετικά με τη φύση της λογοτεχνίας και το ύφος της γλώσσας της, το 16^ο αιώνα. Το λεξιλόγιο που προέκυψε ήταν σίγουρα γεμάτο από συνώνυμα και εναλλακτικές εκφράσεις. Αυτή η νέα ποικιλομορφία της γλώσσας επέτρεπε την εναλλαγή από την επίσημη γλώσσα στα γραπτά, σε αυτή της καθημερινής, προφορικής (Carter 2001, 62,63).

Ο Σέξπιρ εργάστηκε με το δεδομένο η γλώσσα του, ήταν ρευστή και μεταβαλλόμενη. Έτσι είχε την δυνατότητα να συνθέσει νέες εκφράσεις και

λέξεις, κάνοντας συνδυασμούς προθέσεων, καταλήξεων, αλλά και ξεχωριστών θεμάτων. Με αυτό τον τρόπο διαμόρφωσε καινοτομίες που αποτελεσματικά αποτυπώθηκαν στο αγγλικό γλωσσικό ιδίωμα (Carter 2001, 84). Ο Σέξπιρ, επίσης διαμόρφωσε το λεξιλόγιο και την δομή της γλώσσας του ώστε να εκφράσει και να περιγράψει τις ιδέες και τα θέματα των έργων του, όπως είναι ο θεσμός της βασιλείας. Οι επιλογές των λέξεων γίνονται για λόγους δραματοποίησης. Δίνει μια διαφορετική διάσταση μεταξύ των επίσημων λατινογενών όρων και εκείνων των καθημερινών ανεπίσημων αγγλικών. Στον Μακμπέθ (Macbeth) χρησιμοποιεί λέξεις και από τις δύο πηγές (λατινικά, αγγλικά). Η ιδιαιτερότητα προκύπτει στην χρήση των λατινικών για την περιγραφή πράξεων εκτός των φυσιολογικών ή αποδεκτών. Για παράδειγμα η λέξη assassination (=δολοφονία) ήταν μια ασυνήθιστη λέξη που περιγράφει μια όχι συνηθισμένη πράξη (Carter 2001, 84). Φαίνεται πως τα λατινικά για τον Σέξπιρ είναι μια γλώσσα όπου δεν ταιριάζει με τη νόρμα και δεν είναι οικεία στο αγγλικό λαό. Δεν σημαίνει απαραίτητα πως δεν αναγνωρίζει την ανωτερότητα της γλώσσας ως πηγή, αλλά αντιλαμβάνεται την διαφορετικότητα που προσέδιδαν στο νέο λεξιλόγιο.

Η σύγχρονη αγγλική γλώσσα και οι νέες επιρροές

Ο Κάρολος Ντίκενς εκπροσωπεί την βικτοριανή εποχή. Λαμβάνει το όνομά της από την βασίλισσα Βικτόρια που ανέβηκε στον θρόνο το 1837. Για την Αγγλία αυτή είναι μια περίοδος, σε αντίθεση με τον 16^ο αι., που ο θεσμός της βασιλείας δεν είναι πλέον τόσο δημοφιλής. Στα γενικά χαρακτηριστικά της εποχής συγκαταλέγεται η οικονομική εξάπλωση και οι ραγδαίες μεταβολές σε κάθε επίπεδο. Ένα σημείο αναφοράς είναι η έντονη κίνηση προς τις πόλεις. Έως το 1901 ο πληθυσμός του Λονδίνου είχε ανέβει στα 6,5 εκατομμύρια. Ωστόσο η ανάπτυξη δεν σημειώθηκε μόνο στην πρωτεύουσα. Οι γνωστές αγγλικές εμπορικές πόλεις, όπως το Μάντσεστερ αποτέλεσαν βάσεις για το παγκόσμιο εμπόριο και την δημιουργία τραπεζικών ιδρυμάτων. Η Μεγάλη Βρετανία ήταν από τις πρώτες που εκβιομηχανοποίησαν την οικονομία και τον τρόπο ζωής. Η εφεύρεση του ατμού και η χρήση των ατμοκίνητων μηχανών φάνηκε ευεργετική για την δημιουργία σιδηροδρομικών γραμμών και

ατμόπλοιων. Ακόμη ανάπτυξη σημειώθηκε στις έντυπες εκδόσεις είτε βιβλίων είτε τύπου, ενώ διευκολύνθηκαν οι εργασίες στον χώρο της αγροκαλλιέργειας. Από τα παραπάνω η καθιέρωση της πρώτης οικονομικά προσιτής εφημερίδας το 1816 και η δυνατότητα σύνδεσης των αγγλικών περιοχών με το τρένο συνέβαλε στην εξάπλωση του γλωσσικού προτύπου. Πλέον έγινε εφικτή η διάδοση μιας συγκεκριμένης γλώσσας τόσο προφορικά όσο και γραπτά (Cable 2002, 279). Η δημοσιογραφία συνέβαλε και στην εισαγωγή νέων λέξεων. Εκτός από την διάδοση της ορθογραφίας, ένα ζήτημα που τουλάχιστον μέχρι το 1870 απασχολούσε, οι αρθρογράφοι δημιούργησαν ευρηματικά νέους όρους και εκφράσεις. Οι εκφράσεις αυτές αποτύπωναν τον παλμό της εποχής και εύκολα υιοθετήθηκαν από τους αναγνώστες. Η συνεχόμενη χρήση και προβολή τους, οδήγησε στον εμπλουτισμό της γλώσσας (Cable 2002, 289). Ωστόσο υπάρχει, ανάμεσα στις άλλες, μια ιδιαίτερα σκοτεινή πτυχή αυτής της συνεχώς εξελισσόμενης κοινωνίας. Η βικτοριανή εποχή συνδέθηκε με την ανθρώπινη και παιδική εκμετάλλευση κυρίως στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ακόμη αυτή η συνθήκη αφορούσε και τους αφροαμερικανούς και τους υπόλοιπους αποίκους των περιοχών της αγγλικής κυριαρχίας. Παρόλα αυτά εκείνη την εποχή λαμβάνουν χώρα κινήματα υπέρ της δημοκρατίας, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Στην Αγγλία δεν σημειώθηκαν σημαντικές εξεγέρσεις και οι βρετανικές κυβερνήσεις κατάφεραν να διατηρηθούν ακέραιες. Εργατικά κινήματα, ομάδες ρεπουμπλικανών και εμπορικές ενώσεις περιορίστηκαν όσο ήταν δυνατόν. Αντιθέτως, οι καταπιεσμένες κοινωνικές ομάδες βρήκαν φωνή στην λογοτεχνία. Ο Ντίκενς και άλλοι λογοτέχνες, με το έργο τους είχαν την δυνατότητα να διαμορφώνουν τα ιδανικά της εποχής (Carter 2001, 224,225). Ο Κάρολος ήταν ένας συγγραφέας που κατάφερε σχεδόν με ακρίβεια να περιγράψει την κοινωνία του 19^{ου} αιώνα. Ως πολυταξιδεμένος και παρατηρητικός, είχε αυξημένη κριτική σκέψη και αυτές οι ικανότητες συμβάλλουν και γλωσσικά. Η παρουσίαση των χαρακτήρων από κατώτερες κοινωνικές τάξεις συνοδευόταν από μια συγκεκριμένη διάλεκτο. Στο Λονδίνο οι μεσαίες τάξεις υιοθετούσαν πιο γρήγορα και εύκολα τα γλωσσικά πρότυπα και τον τρόπο ορθογραφίας, λόγω των κοινωνικών τους προνομίων. Με αυτό τον τρόπο οι έννοιες τάξη και γλώσσα συνδέονται. Η εργατική τάξη στον λόγο της χρησιμοποιούσε λέξεις που πολλές φορές δεν ανήκαν στον σύγχρονο τρόπο σκέψης. Συνολικά η διάλεκτος των κατώτερων κοινωνικών τάξεων δεν

διακρίνονταν από αίγλη και δεν υιοθετούνταν εύκολα από το γενικό σύνολο. Η έντονη διαφορά των δύο τάξεων χρησιμοποιήθηκε λογοτεχνικά. Η γλώσσα των μεσαίων τάξεων κυρίως του Λονδίνου, μέσω της εύκολης μετακίνησης από πόλη σε πόλη ξεκίνησε να εξαπλώνεται και η γλώσσα αυτής της τάξης έγινε ομοιογενής σε όλη την Αγγλία (Knowles 1997, 129). Οι κοινωνικές και τεχνολογικές μεταβολές που λάμβαναν συνεχώς χώρα στο Λονδίνο έκαναν σχεδόν αναγκαστική την υιοθέτηση του λονδρέζικου προτύπου (Knowles 1997, 128). Όταν ο στόχος, ιδίως στον Ντίκενς, ήταν η διαφοροποίηση των τάξεων, ώστε να εκφραστούν οι ανάγκες της εργατικής τάξης για παράδειγμα, η γλωσσική διαφορά βοηθούσε την επίτευξή του.

Εκείνη την εποχή, όμως, εκτός από το φαινόμενο της κοινωνικής-γλωσσικής διάκρισης γίνεται για ακόμη μια φορά διεύρυνση του λεξιλογίου με μόνιμες λέξεις. Ο παράγοντας που οδήγησε στην νέα διεύρυνση, ήταν και πάλι η επιστήμη. Σε κάθε επιστημονικό πεδίο, εξειδικευμένο ή όχι, νέοι όροι έπρεπε να διαμορφωθούν για να περιγράψουν τις καινοτομίες. Πολλοί από αυτούς τους όρους πέρασαν στο γενικό λεξιλόγιο. Πρόκειται κυρίως για όρους ιατρικής, όπως η λέξη *anemia* (=αναιμία). Ακόμη περί το 1870 νέες λέξεις ξεκίνησαν να χρησιμοποιούνται λόγω της χρήσης του ηλεκτρισμού, για παράδειγμα *electron* (=ήλεκτρο) (Cable 2002, 280). Οι λέξεις λειτουργούν ως σύμβολα που εκφράζουν σημασίες και ιδέες. Αποτελούν άριστο μέσο ώστε να δοθεί μια πιο καθαρή εικόνα της σκέψης, των αναγκών και των συνθηκών των ανθρώπων στην ιστορία. Όσο εξελίσσεται ο πολιτισμός, η γλώσσα αλλάζει και το λεξιλόγιο εμπλουτίζεται. Ως αποτέλεσμα οι έννοιες πολιτισμός και γλώσσα είναι σύγχρονες μεταξύ τους. Η στιγμή όπου μια λέξη εισάγεται στο λεξιλόγιο, είναι η στιγμή όπου το εκάστοτε αντικείμενο, εμπειρία, παρατήρηση, σκέψη, ιδανικό έχει γίνει αντιληπτό από την ανθρώπινη συνείδηση (Cable 2002, 283). Σε αυτή την περίοδο ο δανεισμός των λέξεων γίνεται από τις ίδιες πηγές που είχε γίνει και πριν το 1800. Σε αυτή την περίπτωση, όμως, δεν θεωρήθηκε απαραίτητο οι λέξεις να λάβουν αγγλική χροιά. Για παράδειγμα οι γαλλικές, ιταλικές και ισπανικές λέξεις διατηρούν την ταυτότητά τους. Ακόμη συνεχίζουν να γίνονται προσθήκες από τα ελληνικά και τα λατινικά. Γίνεται χρήση προθέσεων, καταλήξεων και ολόκληρων θεμάτων από τα ελληνικά, τα οποία φάνηκαν ιδιαίτερα χρήσιμα στον τομέα της ιατρικής (Cable 2002, 285).

Βιβλιογραφία

- Albert C.Baugh., T. C., 2002. *A History of the English Language*. London: Routledge.
- Barber, C., 1980. *William Shakespeare 'Henry V': notes*. London: Longman York Press.
- Brandes, G., 1899. *William Shakespeare A Critical Study*. New York: The Macmillan Company.
- Chesterton, G., 1911. *Appreciations and criticisms of the works of Charles Dickens*. London: J.M.Dent&Sons .
- Colin Jones., J. M. J. M., 2009. *Charles Dickens, A Tale of Two Cities and the French Revolution*. London: Palgrave MacMillan.
- Dickens, C., 1938. *A Tale of Two Cities*. New York: The Heritage Press.
- Gissing, G., 1898. *Charles Dickens: a critical study*. New York: Dodd, Mead and Company .
- Glancy, R., 1991. *A tale of two cities: Dickens's Revolutionary Novel*. Boston: Twayne Publishers.
- Goldberg, M., 1972. From Bentham to Carlyle: Dickens' Political Development. *Journal of the History of Ideas*, 33(1), pp. 61-76.
- Honan, P., 1998. *Shakespeare A Life*. New York: Oxford University Press.
- Kaplan, F., 1988. *Dickens A biography*. New York: William Morrow & Company .
- Knowles, G., 1997. *A Cultural History of the English Language*. London: Arnold.
- Parvini, N., 2012. Shakespeare's Historical and Political Thought in Context. Στο: *Shakespeare's History Plays*. London: Edinburgh University Press, pp. 84-121.
- Pinnington, D., 1999. *King Henry IV, Part 1: William Shakespeare*. London: Longman York Press.
- Potter, L., 2012. *The Life of William Shakespeare: A Critical Biography*. London: Wiley-Blackwell.
- Ribner, I., 1965. *The English History Play in the age of Shakespeare*. London: Methuen&Co .
- Ronald Carter., J. M., 2001. *The Routledge History of Literature in English*. New york: Routledge.
- Rupert, E. H., 1936. *The life of Charles Dickens and favorite stories*. New York: Books .
- Steinsaltz, D., 2002. The Politics of French Language in Shakespeare's History Plays. *Studies in English Literature, 1500-1900*, Spring, 42(2), pp. 317-334.
- Tomalin, C., 2012. *Charles Dickens: a life*. London: W.F Howes Ltd.
- Wells, S., 1995. *Shakespeare A life in Drama*. New York: W.W.Norton&Company .
- William Huse Dunham Jr., C. T., 1976. The Right to Rule in England: Depositions and the Kingdom's Authority, 1327-1485. *The American Historical Review* , 81(4), pp. 738-761.

